

**UNIVERSITETI I EJT
JIE YHIBEP3ITET
SEE UNIVERSITY**

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВНИ НАУКИ

ПОСТДИПЛОМСКИ СТУДИИ ОД ОБЛАСТА НА ГРАЃАНСКОТО ПРАВО

Научно истражувачки труд

на тема:

“Штетата како услов за настанување на граѓанско - правните односи, во правото и практиката на Република Македонија”

Кандидат:

Љубица Андријеска

Ментор:

Професор Доц. д-р Емине Зендели

Тетово, 2019

АБСТРАКТ

Граѓанско правна одговорност за причинета штета најчесто се употребува за да се означат обврската за надомест на причинета штета. Облигационите односи настанати со причинување на штета се во постојан пораст. Некои правни теоретичари сметаат дека граѓанско- правната одговорност е единствена институција, а други пак прават строга разлика помеѓу два посебни видови на одговорност, односно две суштински различни институти. Во старите правни поредоци карактеристично е што во нив наоѓаме случаи на колективна одговорност на семејството како и случаи на одговорност уредени според начелото на талион. Во оваа моја теза , посебен акцент ќе ставам на граѓанско правните односи кои настануваат со причинување на штета, односно ќе ја нагласам штетата како услов за настанување на граѓанско – правните односи и ќе се обидам да го протолкувам нашето законодавство во рамките на облигационото право.

ABSTRACT

Përgjësia juridike civile për dëm të shkaktuar më shpesh përdoret për të nënkuptuar detyrimin për kompenzim të dëmit të shkaktuar. Marrëdhëniet detyimore të krijuara si pasojë e dëmit të shkaktuar janë në rritje. Disa teoricientë juridikë vlerësojnë se përgjësia juridike civile është institut i vetëm, ndërsa të tjerët bëjnë dallim mes dy llojeve të përgjegjësisë, apo dy institutive thelbësore. Në rendet e vjetra juridike karakteristike është se në to gjejmë raste të përgjegjësisë kolektive të familjes si dhe raste të përgjegjësisë së rregulluar sipas parimit të talionit (sy për sy, dhëmb për dhëmb). Në tezën time, theks të veçant do të vendos në marrëdhëniet juridike civile që krijohen si pasojë e shkaktimit të dëmit, faktikisht do të theksojë dëmin si kusht për krijimin e marrëdhënieve juridike civile dhe do të mundohem të interpretoj legjislacionin tonë në kuadër të drëjtes detyimore.

ABSTRACT

Civil liability for damage caused is usually used to indicate the obligation for compensation caused damage. Some legal scholars believe that civil liability is a unique institution, while others make a strict distinction between two separate kinds of responsibility that two essentially different institutes. At the old legal orders it is characteristic that in them we find instances of collective responsibility of the family and cases of liability governed by the principle of Talia. Obligations arising from damage are on the increase. In this my thesis will put special emphasis on civil legal relations arising from damage or damage to emphasize as a condition for the occurrence of civil - legal relations and try to interpret legislation in the framework of the law of contract.

Содржина

ВОВЕДЕН ДЕЛ.....	8
Глава I КРАТОК ИСТОРИЈАТ ЗА РАЗВОЈОТ НА ГРАЃАНСКО- ПРАВНИТЕ ОДНОСИ КОИ НАСТАНУВААТ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА.....	11
Глава II НАСТАНУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКО ПРАВНИТЕ ОДНОСИ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА	18
1. Страни на граѓанско-правните односи кои настануваат со причинување на штета	19
1.1 Штетник.....	20
1.1.а Деликтната способност како услов, физичките и правните лица да бидат страни во облигационите односи	23
1.1.б Деликтна способност на физичките лица	24
1.1.в Деликатна способност на правните лица	25
1.1.г Појава на штетникот како сложена страна во граѓанско-правните односи кои настануваат со причинување на штета	25
2. Оштетен.....	26
2.1 Оштетениот како физичко и правно лице.....	27
2.2. Појава на иден зачетокот како оштетена страна	28
ГЛАВА III ОПШТИ УСЛОВИ ЗА НАСТАНУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКО ПРАВНИТЕ ОДНОСИ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА.....	29
3.1 Штетно дејствие	29
3.1.а Противправноста на дејствието	31
3.2Штета	33
3.2.а Штетата како правен факт	37
3.2.б Штетата како општ услов.....	37
3.3 Видови штета	38
3.3.а Материјална и нематеријална штета	39

3.3.б Обична штета и испуштетна корист.....	41
3.3.в Сегашна и идна штета	42
3.3.г Предвидлива и непредвидлива штета	43
3.3. д Директна и индиректна штета	43
3.3.ѓ Позитивна и негативна штета	44
3.3.е Конкретна и апстрактна	44
3.4 Причинска врска.....	45
3.5 Теории за причинската врска	46
3.6 Поим , цел и видови на надоместување на штетата	48
ГЛАВА IV ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА НАСТАНУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКО ПРАВНИТЕ ОДНОСИ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА.....	50
4.1 Посебни видови на одговорност	50
ГЛАВА V АНАЛИЗА И КОМЕНТАРИ НА ЗАКОНСКИТЕ РЕШЕНИЈА ВО Р.МАКЕДОНИЈА И ОСНОВЕН СУД ГОСТИВАР	53
5.1 Законски решенија, пресуди, во правниот систем на Р.Македонија	53
5.1.а Законски решенија, пресуди за надомест на материјална штета	53
5.1.б Законски решенија, пресуди за надомест на нематеријална штета	55
5.1.в Законски решенија, пресуди, за надомест на материјална и нематеријална штета...	58
5.2 Законски решенија, пресуди, во компаративното право	59
5.3 Анализа на законските решенија во Основен Суд Гостивар	61
ЗАКЛУЧОЦИ.....	64
Библиографија	67

Листа на кратенки

300- Закон за облигациони односи

ВОВЕДЕН ДЕЛ

Облигационото право како гранка на правото која влегува во составот на граѓанското семејство, исто така, покрај општиот дел има и два посебни дела. Ноторно е дека општиот дел на облигационото право за предмет ги има основите на обврските (облигациите). Посебните делови се исто така два: првиот е договорното право, како систем на норми со кои се уредуваат општествените односи кои имаат имотен карактер, а настануваат договорно, т.е со согласност на изјавите на волја, согласно принципот на слобода на договарањето. Вториот посебен дел е т.н штетно право, како систем на норми со кои се уредуваат општествените односи кои имаат имотен карактер, а кои настануваат врз основа на причинета штета.¹

Предмет на истражување на овој магистерски труд, е штета како услов за настанување на граѓанско - правните односи. Причинувањето штета, е дејствие на човекот, со кое што на друг му се причинуваат негативни последици, штетни дејствија во неговата имотна или во личната состојба, без негово одобрување. Штетата всушност е и негативно дејствие кое ги повредува и природните закони, кои што бараат враќање на поранешната состојба, состојба што постоела пред да настане негативното дејствие. Со враќањето во првобитната состојба, пред се, се става акцент на начелата на еквивалентност и справедливост.

Кога би го разгледале развојниот пат на граѓанско - правните односи кои што настанале со причинување на штета ќе дојдеме до заклучок дека тие не постоеле во содржина и форма какви што ги познава денешното граѓанско право. Тие во прапочетоците тесно биле поврзани со кривично - правните односи, со талионот. Граѓанско правните односи што настануваат со причинување на штета, всушност настанале со замена на талионот со материјалното надоместување.

Покрај штетата за настанување на граѓанско правните односи потребно е да постојат и страни на тие односи. Во овој случај станува збор за страната на штетникот и

¹ Родна Живковска, Општ дел граѓанско право, Скопје 2011год, стр.5

страната на оштетениот, кои може да се појават како физички и правни лица. Штетникот за да ја има страната на штетеник потребно е да има и правна и деликтна способност. Штетникот како страна која одговара за причинетата штета, може да се јави како проста страна односно страна која ја сочинува само едно лице, но и како сложена страна, страна која ја сочинуваат повеќе лица. За штетата што ја причинуваат лицата, тие одговараат солидарно.

За причината, односно каузална врска, постојат повеќе теории: теорија на адекватна причина, теорија на почетна теорија, теорија на посредниот и непосредниот услов, теорија на превалирана причина. Покрај страните, штетникот и оштетениот и трите општи услови, штетното дејствие, штетата и причинската врска, за конечното настанување на кој било конкретен облигационен однос со причинување на штета, потребно е да постои барем уште најмалку еден таканаречен посебен услов. Притоа, појдувајќи од условеноста на облигационите односи со причинување на штета, од постоењето барем на уште еден посебен услов тие се појавуваат во повеќе посебни видови на облигационите односи или како уште се нарекуваат видови одговорност за причинета штета. Во редот на овие услови посебно значајни се вината и постоењето на ствар или дејност кои преставуваат извор на зголемена опасност.

За да одредено причинување штета претставува облигационен факт, односно основа (извор) за настанување на облигационен однос, а воедно да доведе и до настанување на граѓанскоправна одговорност (настанување на обврска за надоместување на штета) сметаме дека треба да бидат исполнети три претпоставки, односно општи услови: штетата фактички да настанала, штетата да е причинета со штетно дејствие, односно со противправно дејствие, да постои причинска врска (каузалитет) помеѓу штетното дејствие и штетата, односно штетата треба да настанала како резултат на штетното дејствие.

Мотив за анализа на овој сегмент од правото, претставува разновидната судска практика, која покажува дека во многу од случаите не може да се пресуди на идентичен начин, па со самото тоа можеме да кажеме дека станува збор и за чувствителен дел од правото.

Во мојот магистерски труд ќе се служам со примарни податоци и практични податоци , што ќе ги црпам со одлуките донесени во Р.Македонија и Основниот Суд Гостивар, анализирани преку мое лично мислење. Преку теоретско и практично толкување, кое ќе се потрудам да го прецизирам и анализирам и да дојдам до крајниот заклучок на мојата тема.

Глава I

КРАТОК ИСТОРИЈАТ ЗА РАЗВОЈОТ НА ГРАЃАНСКО- ПРАВНИТЕ ОДНОСИ КОИ НАСТАНУВААТ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА

Историски гледано облигационоправните односи што настануваат со причинување штета, како и обврската за нејзиниот надомест, не постоеле во форма и содржина како што ги познава современото граѓанско право, или поточно кажано неговиот посебен дел – облигационото право. Имено, во прапочетоците на цивилизацијата, овие односи биле тесно поврзани со кривично правните, односно меѓу нив и не се правало разлика во поглед на одговорноста за сторениот деликт и одговорноста за сторената штета, па овде санкцијата била иста.²

Споредувањето на разни податоци од примитивните заедници довело до сознанието дека одговорноста за штета морала да се образува пред да се развие правната наградба на стоково – паричниот промет. Според одредени истражувања самиот збор “одговорност “ во европските јазици се јавува дури кон крајот на 18 – ти век. Но пред овој период не можеме да зборуваме за одговорност во денешна смисла на зборот. Ако поимот одговорност го сфатиме во неговото пошироко значење, односно ако одговорноста ја сфатиме како обврска да се поднесат одредени последици, било спрема општеството било спрема поединецот, а тие последици ги сфатиме како последица на човековото постапување кое не е во согласност со постоечките норми, која последица се одразува негативно во однос на лицето кое одговара, во тој случај можеме да кажеме дека одговорност постоела од најстари времиња.³

Најраната правна историја ја претставуваат неколку клинописни кодификации. Како позначајни од нив, во правната историја на стариот век се наведуваат Асирскиот законик, Хетитскиот законик и Хамурабиевиот законик. Најзначаен е Хамурабиевиот

² Гале Галев, Јадранка Дабивиќ-Анастасовска, Облигационо право, Скопје, 2008, стр.617

³ Радбрух Г., Филозофија на правото, Скопје, 2008 стр.36

законик , и претставува најзначаен правен текст во Стариот Исток. Тој особено е значаен во однос на облигационото право , посебно делот кој ја регулира одговорноста за штета.

Во хебрејското законодавство, талионот (од латинскиот збор talis - еднаков) се сведува на принципот: око за око – заб за заб. Со развојот на општествено – економските односи и севкупните други односи, постепено се налужува потребата од нивно поблиско запознавање и оттука врз таа основа изградување на нормативно – правен поредок што ќе соодветствува на природата на тие односи.⁴

За старите правни поредоци како што се старото кинеско , индиско, сумерско право карактеристично е што во нив се наоѓаат случаи за колективна одговорност на семејството. Штетата најпрво се израмнувала со крвна одмазда помеѓу поединците и нивните семејства.

На самите почетоци кога се одделувале граѓанските од кривичните деликти, се развил еден договорен однос за претрпената штета. Започнал да се појаувава економскиот и договорниот однос.

Во оваа смисла, го цитираме и следниот извадок: „непријателството да се претвори во пријателство спорот да се измири, а крвта да се замени во некое економско добро.“⁵ Авторот ни го дава неговото гледиште за одговорноста од причинатата штета, така што го предничи договарањето и помирувањето.

Во римското право им е посветено посебно внимание на прашањата што се однесуваат на поимите штета, одговорност за штета и нејзиниот надомест, а посебно на прашањето за деликтна одговорност.

Според римското право , оштетениот можел да се одмазди или пак можел да бара надомест- *роена*. *Роена* во римското право, според одредени автори, не значело

⁴ Гале Галев, Јадранка Дабовиќ-Атанасовска, Облигационо право, Просветно дело, Скопје, 2012 год.

⁵ Михајло Вуковиќ, Одговорност за штета, Загреб, 1971 год, стр.11

надомест на штета туку откуп за откажување од одмаздата. Одговорноста се појавила како замена на крвната одмазда како изворен облик на одговорноста.⁶

Првиот историски чекор што го направила одговорноста за да дојде до денешното нејзино значење било преобразувањето од најзиниот изворен облик- крвната одмазда во форма на договор односно компензација. Вториот историски чекор што го направила одговорноста за да дојде до денешното нејзино значење било izdelувањето од договорните односи и нејзиното засновање на вондоговорни односи. Договорот, понатаму можел да послужи само за модифицирање на одговорноста, но не и за нејзиното настанување. Третиот историски чекор на одговорноста на патот до денешното нејзино значење била еманципација на одговорноста за штета од кривичната одговорност.

Кривичната и граѓанската одговорност имаат заедничка историја односно во прво време меѓу нив не се правела разлика и дејствијата до кои се причинувала штета се сметале за кривични деликти, а и повредите на договорите се казнувале како кривични дела. Во рамките на одговорноста за штета останале некои реликти кои се сметале потребни за одговорноста за штета, но потсетуваат на врската на одговорноста со кривичните санкции. Такви се вината, пеналите и договорената казна.

Одговорноста која произлегува од деликтите во римското право во правната теорија денеска е позната како деликтна одговорност и се разликува од одговорноста за онаа штета која е причинета од страна на една од страните на постоечки облигационен однос. Одговорноста за штетата причинета во рамките на постоечки облигационен однос се нарекува договорна одговорност.

Во римското право се предвидувало создавање на обврска за страната која што причинила штета во однос на другата страна која ја претрпела штетата. Претпоставките за настанување на оваа обврска, начинот на нејзиното утврдување и нејзината содржина во

⁶ Пухан И , Римско право, Скопје, 2008 год стр.87

различни периоди во римското право биле различно уредени. Според прописите на класичното право се барало исполнување на две претпоставки за да настане обврска за должникот да ја надомести штетата што доверителот ја претрпел поради задоцнувањето на должникот или поради неисполнувањето на обврската. Во класичното право во одредени случаи бил предвиден и еден посебен вид на одговорност за причинета штета односно одговорност за чување на стварите односно за *custodia*.⁷

Римското право го познавало и институтот *vis major* или *casus majores* кој уште од најстарите времиња бил предвиден како основ за исклучување на одговорноста. Доверителот имал право да бара надомест на штета на должникот само доколку навистина претрпел штета поради неисполнување на облигацијата. Секоја настаната штета не била правно релевантна за римското право и не преставувала претпоставка за настанување на обврска. Од една страна штета во правна смисла на зборот нанесува само оној кој го чини она за што нема право, а од друга страна лицето што само на себе ќе си нанесе штета, не се сметало за оштетено во правна смисла.⁸

Одговорноста која произлегувала од деликтите во римското право, во правната теорија денеска, е позната како деликтна одговорност и се разликува од одговорноста за онаа штета која е причинета од страна на една од страните (должникот или доверителот) на постоечки облигационен однос. Одговорноста за штетата причинета во рамките на постоечки облигационен однос се нарекува контрактуелна, односно договорна одговорност. Во римското право, гореспоменатите два вида на одговорност за причинета штета биле уредени посебно, иако одредени автори зборуваат за противправните дејствија со кои се причинува штета во рамки на постоечки облигационен однос како за договорни деликти.

Римските правници вложили доста време и напор за да направат јасна дистинкција меѓу поимот деликт во граѓанско правна смисла и оние противправни дела што содржат

⁷Клариќ П., Отштетно право, Народне Новине, Загреб, 2003, стр.25

⁸Пухан И., Римско право, Скопје, 2008 год стр.9

во себе елементи на кривично дело. Во одделни периоди од развитокот на римското право се воочува и разлика во поглед на регулирањето на начинот на надомест на штета, како прво што му припаѓа на оштетениот. Имено, начинот на надомест на штета како и нејзиниот обем бил разлишно регулиран, што зависело од конкретниот деликти периодот во кој се решавало за така настанатиот граѓанско правен однос. Во одделни случаи оштетениот имал само право на надомест на проста штета (*poena privata*), за да во други случаи, а под точно определени услови надоместот се давал како повеќекратен износ од вредноста на оштетената ствар. Исто така, постоеле случаи кога надоместокот на штета се досудувал заедно со парична казна (*actions mixatae*).⁹

Поимот штета ја опфаќал вредноста за кој се намалил имотот на доверителот и вредноста на добивката која би ја остварил доверителот доколку облигацијата била исполнета. Во рамките на правилата за договорна одговорност римското право развило многу институти кои подоцна во модерните европски граѓански законици ќе ги сретнеме во рамките на граѓанско- правната одговорност.

Најзначајни од нив се одговорност за причинување на штета врз основа на вина, концептот на вина, поимот на штета како и нејзиниот обем кои во новиот век ќе ги сретнеме како основа на граѓанско правната одговорност за штета причинете надвор од постоечки облигационен однос(деликтна одговорност) ,како и за штета причинета во рамки на постоечки однос (договорна одговорност).¹⁰

Противправните дејствија во римското право биле уредени како посебни деликти и за секој од нив се предвидувала посебна санкција. Санкциите за противправни дела со кои се причинувала лична или материјална штета се движеле по следниов хронолошки редослед:

⁹ Вишња Младеновска, Одговорност за штета со посебен осврт на штета сторена при работа или во врска со работата, Скопје, 2011, стр.15

¹⁰ Romac A. , Rimsko pravo , Zagreb, 2007 god, str.22

- исто како и во сите други стари поредоци, најпрво како општествена санкција за причинета штета била неограничената приватна (крвна) одмазда
- потоа се јавува начелото на талионот, односно одмаздување со нанесување на повреда еднаква на онаа што ја претрпел оштетениот
- талионот историски се заменува со паричен износ кој се јавува во улога на откупнина и се одредува во спогодба со оштетениот.
- наредниот чекор на санкцијата е предвидување на парична сума во повеќекратен износ (казна) на вредноста на оштетената ствар.
- на крајот, во рамките на хонорарното право се среќаваме со предвидување на парични казни во висина на оштетувањето, односно надомест на штета.

Врз основа на санкциите можеме да кажеме дека римското право, во поглед на облигационите односи настанати со причинување на штета, не ја познавало одговорноста за штета во денешна смисла на зборот.

За да настане одговорност за штета потребно е во реалноста да настанат одредени околности кои правото ги предвидува како услови за граѓанскоправна одговорност за причинета штета, односно правото одредува кои факти ќе имаат карактер на услови за настанување на одговорноста.

Се чини дека најраспространето во правната теорија е сфаќањето дека општи услови за настанување на граѓанскоправна одговорност се следниве четири услови:¹¹

- Да постои штета за одредено лице или за неговите материјални добра
- Штетата да е направена со противправно дејствие или пропуштање на причинителот на штетата
- Да постои вина на сторителот на штетата
- Да постои причинска врска помеѓу противправното дејствие и штетата

¹¹ Slavnic J , Osnovi I gradanskog prava, stvarno pravo , obligaciono pravo , Beograd, 1992 godina str.118

За да одредено причинување штета претставува облигационен факт односно основа (извор) за настанување на облигационен однос, а воедно да доведе и до настанување на граѓанскоправна одговорност (настанување на обврска за надоместување на штета) сметаме дека треба да бидат исполнети три претпоставки, односно општи услови:¹²

- штетата фактички да настанала
- штетата да е причинета со штетно дејствие, односно со противправно дејствие
- да постои причинска врска (каузалитет) помеѓу штетното дејствие и штетата, односно штетата треба да настанала како резултат на штетното дејствија.

Со самиот акт на прифаќање на договарњето како замена на осветата, доведува до заклучок: облигационото право, во својот прапочеток било единствено. Ова во таа смисла што договорот како согласност на волјите на страните е единствениот извор за настанување на облигациите (облигационите односи), во кои биле апсорбирани и оние што настанувале со причинување на штета.¹³

Од погоренаведеното можеме да заклучиме дека било потребно доста време и труд за да се направи јасна граница помеѓу оние дела што во себе содржат кривични елементи, односно елементи на кривично дело, и деликт во граѓанско – правна смисла.

¹² Галев Г, Дабовиќ-Атанасовска Ј, “ Облигационо право “ Скопје, 2008 година стр.92

¹³ Гале Галев, Јадранка Дабовиќ-Атанасовска, Облигационо право, Просветно дело, Скопје, 2012 год

Глава II

НАСТАНУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКО ПРАВНИТЕ ОДНОСИ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА

Причинувањето штета како човечко дејствие со кое на друг му се причинуваат негативни, неповолни, последици во имотната и во личната состојба е воедно и дејствие со кое се повредуваат природните закони на кои е засновано човечкото постоење. Природните закони се истите оние кои бараат задоволување на начелото на справедливост и начелото на еквивалентност со враќање во поранешната состојба, онаа која постоела пред да настане дејствието. Понатаму, останува на правото овој однос да го земе под своја закрила и на едната страна да и го признае ова природно право да бара враќање на поранешната состојба, а за другата страна да ја постави обврската да ја врати состојбата во нејзината правобитна форма. Објективното право уредувајќи го правно овој однос, креира еден облигационен однос наречен облигационен однос со причинување на штета, познат на сите правни системи. Овие облигациони односи заедно со договорните односи претставуваат двете најголеми и воедно најзначајни извори на облигациите во модерното право, па според тоа заслужуваат да бидат разгледани од аспект на местото кое го заземаат во Законот на облигационите односи, односно со кои одредби се уредуваат и каде ги наоѓаме тие одредби во ЗОО, кои се претпоставките што треба да бидат исполнети за да настане еден ваков облигационен однос и на кој начин тие се предвидени во ЗОО, а од друга страна како се определени од страна на правната теорија.¹⁴

¹⁴ Марија Радеска, Облигациони односи настанати со причинување на штета во македнското право, Кочани

1. Страни на граѓанско-правните односи кои настануваат со причинување на штета

Граѓанско правниот однос е општествен однос кој настанува во прометот во кој неговите субјекти ги остваруваат своите права и обврски врз основа на начелата на слободна диспозиција, еднаквост на страните, преносливост на правата и имотната санкција за прекршување на обврските.¹⁵

За да настане облигационо-правен однос од причинување на штета потребни се да бидат исполнети две претпоставки:

- фактички да биде предизвикана штетата (примарен елемент), и
- да биде пропишана одговорност на сторителот за предизвиканата штета (секундарен елемент, како последица на првиот елемент, бидејќи никој не може да биде одговор за штетата ако таа фактички и не настанала).

Согласно со начелото пропишано во член 9, секој е должен да се воздржи од постапка со која може на друг да му предизвика штета¹⁶, во ЗОО на две места се регулира граѓанско правниот однос под кој настанува обврска за надоместување на причинетата штета. Тоа се одредбите од членовите 141 – 198, во кое е регулирано причинувањето на штетата како облигационо-правен однос и нејзиното надоместување како вондоговорен однос, и одредбите од членовите 251-283 во кои е регулирано причинувањето на штета и одговорноста за нејзино надоместување, но како последица од неисполнување на веќе настанатите обврски, кои во теоријата се нарекуваат договорна одговорност за причинување на штета.¹⁷

За настанување на граѓанско правните односи со причинување на штета потребно е да постојат страни на тие односи и тоа :

- страна на оштетен
- страна на штетник.

¹⁵ Đorđević Ž., Stanković V., Obligaciono pravo – opšti deo, Beograd, 1980; стр.84

¹⁶ Чл. 9, Закон за облигационите односи, Сл.бесник на Р.М, бр. 18, 2001

¹⁷ Кимо Чавдар, Облигационо право, Скопје, 2011, стр. 439

Помеѓу овие две страни треба да постои дејствие кое ќе ги поврзе во даден однос. Треба да имаме дејствие со кое е причинета штета , односно штетно дејствие, потоа да има настаната штетна последица од тоа штетно дејствие, штета и мора да постои одредена причинско последична врска помеѓу штетното дејствие и штетата така наречена каузална врска. Покрај овие услови е потребно да бидат исполнети и посебни услови, а тоа се вина и постоење на ствар или дејност кои преставуваат извор на зголема опасност¹⁸.

1.1 Штетник

Сите облигационо правни односи настануваат помеѓу најмалку две страни кои уште во римското право, па се до ден денешен ги носат истите називи:

- 1.должник (reus credenda, reus stipulandi, creditor) кој е носител на обврската или пасивен субјект
2. доверител (ireus debendi, reus premittendi, debitor) кој е носител на правото или активен субјект.¹⁹

Во облигационите односи со причинување на штета должникот и доверителот добиваат свои посебни називи, така што должникот станува штетник, а доверителот станува оштетен.

Штетник преставува физичко или правно лице кое е страна во облигациониот однос и одговара за причинетата штета. За да може да се појави на страната на штетник мора да има правна способност односно да биде носител на права и обврски и лицето мора да биде деликтно способно односно можност на лицето да одговара за сторениот деликт. Доколку лицето причинува штета, а не одговара за неа е фактички штетник, а лицето кое што ја сторило штетата и одговара за неа е деликтно способен е штетник во правна

¹⁸ Bikić A. : Obligaciono pravo, opći deo, Sarajevo, 2007;

¹⁹ Иво Пухан и Мирјана Поленак-Акимовска, Римско право, Скопје,1991, стр.200

смисла на зборот. Штетникот може да биде фактички и правен. Фактички штетник е лице со чие дејствие настанала штетата како последица на дејствието. Оттаму, за поимот фактички штетник не е релевантна способноста за причинителот. Така штетник може да биде и малолетник, што не значи дека истиот и ќе биде одговорен за причинетата штета. Правен штетник е пак лицето кое што одговара за штетата, па тој е должник во облигацијата. Оттаму не мора да има поклопување помеѓу личноста на субјектот кој штетата ја причинил и субјектот кој одговара за штетата.²⁰

Единствен случај во кој фактичкиот штетник воедно е и правен штетник, односно страна на облигациониот однос, е случајот кога штетата е причинета од деликтно способно лице. Деликтна способност според ЗОО е условена со постоење на две претпоставки:

а) одредена возраст уредена со чл.147 од ЗОО: "Малолетник со наполнети 14 години одговара според општите правила за одговорност за штета" и

б) способност за рассудување уредена со чл.146 од ЗОО: "Лицето кое поради душевна болест или заостанат умствен развој или од кои и да е други причинине е способно за рассудување, не одговара за штетата што ќе му ја причини на друг."

Во сите други случаи штетникот како страна на облигациониот однос е различен од фактичкиот штетник и е одреден со правилата на ЗОО кои се однесуваат на одговорност за причинетата штета. Би можеле да ги издвоиме следниве правила од ЗОО кои ја определуваат страната на штетникот:

а) кога штетата ќе ја причини малолетник до 7 години, (според чл.147 ст.1 од ЗОО: Малолетник до наполнета седма година не одговара за штетата што ќе ја причини), како страна на облигациониот однос настанат со причинување штета, се јавуваат неговите родители. Оваа одговорност на родителите ја уредува чл.152 ст.1 од ЗОО.

²⁰ <http://www.pravdiko.mk/> Превземено на 16 ноември 2016

б) кога штетата ќе ја причини малолетник од 7 до 14 години (според чл.147 ст.2 од ЗОО: Малолетник од наполнета седма до наполнета четиринаесетта година не одговара за штета, освен ако се докаже дека при причинувањето штета бил способен за рассудување), како страна на облигациониот однос се јавуваат неговите родители. Оваа одговорност на родителите е придвидена во член 152 ст. 4 од ЗОО кој гласи: "Родителите одговараат за штетата што ќе ја причини на друг нивното малолетно дете со наполнети 7 години, освен ако докажат дека штетата настанала без нивна вина".

в) кога штетата ќе ја причини лице кај кое постои трајна неспособност за рассудување²¹ како страна на штетник во облигациониот однос според чл. 151 од ЗОО, се јавува оној кој врз основа на закон, или на одлука од надлежен орган, или на договор, е должен да врши надзор врз него.

г) кога штетата ќе ја причини малолетник што е под надзор на старател, училиште или друга установа, според чл. 154 од ЗОО, како страна на штетник во обој случај не се јавува родителот, тука старателот, училиштето или друга установа. Исклучок од ова правило е случајот кога штетата настанала поради лошото воспитување на малолетникот, лошите примери или навики што му ги дале родителите, тогаш како страна на штетник повторно се јавува родителот, иако должноста за надзор на малолетникот е на друго лице.²²

д) кога штета на трето лице ќе му причини работник или орган на правно лице во работата или во врска со работата, тогаш како страна на штетник на облигациониот однос настанат со причинување на штета, не се јавува фактичкиот штетник, туку се јавува работодавецот чиј што е органот, односно кај кој што работел работникот во моментот на причинување на штетата.²³

ѓ) во одредени случаи на причинување на штета нашиот ЗОО ја предвидува државата како страна на штетник, одговара за надоместување на штетата. Примери за одредби од ЗОО каде државата се јавува на страна на штетник наоѓаме во следните членови:

²¹ ЗОО, чл.146

²² ЗОО, чл.155

²³ ЗОО, чл.157 и чл.158

- член 166 според кој: " За штетата настаната со смрт, телесна повреда или оштетување на имот на физичко или правно лице, поради акти на насилство или терор, како и при јавни демонстрации и манифестации, одговара државата",

-член 167 според кој : "За штетата настаната од некое дело на корупција сторено од државните службеници, при вршење на нивните функции одговара државата..."

- член 169 "За штета направена на правни физички лица на територијата на Република Македонија, од лица ангажирани во меѓународни воени или други организации со кои Република Македонија склучила договор, одговара државата."

Овие правни норми не ја исцрпуваат севкупната правна регулатива за страната на штетникот, туку се наведени само како примери.

1.1.а Деликтната способност како услов, физичките и правните лица да бидат страни во облигационите односи

Во нашето законодавство, односно во ЗОО, деликтната одговорност за штета произлегува од одредбата што гласи: „ Тој што ќе му причини штета на друг должен е да ја надомести, доколку не докаже дека штетата не настанала по негова вина,“²⁴ Оттука може да заклучиме дека деликтната одговорност настанува всушност со повреда на правните норми, односно со повреда на правата и интересите што се заштитени со закон.

Деликтна способност е способност за одговарање за сторени незаконски дела. Тоа подразбира одговорност за последиците од сторениот прекршок (деликт). При тоа важна е возраста и душевната состојба. До седмата година се деликтно неодговорни (родителите или лицето кое врши надзор над детето). Од 7 до 14 година материјалната одговорност ја сносат родителите или старателите, а детето подлегнува на мерките на засилен надзор (социјална служба). Над 14 години, тие се деликтно одговорни лица.²⁵

²⁴ Чл. 141, ЗОО, Сл весник на Р.М бр 18, 2001

²⁵ <http://beleske.com/subjekti-prava/>, посетено март 2017

За настанување на облигацијата за одговорност за штета, релевантен е правниот штетник. Потребно е постоење на соодветна деликтна способност кај штетникот. Деликтната способност не само што е различна и поширока од фактичката способност туку е различна и од деловната способност.

1.1.6 Деликтна способност на физичките лица

Деликтната способност е способност на физичкото лице да одговара за последиците на своите постапки доколку со истите на друг му причини некаква штета независно од тоа дали притоа постои и кривична одговорност.²⁶

Деликтна способност е способноста да се одговара за причинетата штета. Таква способност, во смисла на член 159 став 1 и член 160 став 3 од ЗОО, има секое физичко лице кое наполнило четиринаесет години и кое е способно за расудување. Притоа способноста за расудување на таквото лице се претпоставува.²⁷

Меѓутоа, да напоменеме дека оваа претпоставка може да се собори, во смисла на тоа дека ако некое лице тврди дека таквото лице нема способност за расудување, тоа треба да го докаже.

Полнолетните лица кои се заболени од некоја душевна болест поради која им е целосно одземена деловната способност тие лица се потполно деликтно неспособни и се изедначуваат со децата на 7 годишна возраст. Нивниот старател одговара за штетата која тие лица ќе ја предизвикаат исто како кај малолетните лица. Старателот одговара по принципот на претпоставена одговорност.²⁸

²⁶ Slavnic J, Osnovi I gradanskog prava, stvarno pravo, obligaciono pravo, Beograd, 1992 godina Стр.132

²⁷ Мирјана Поленак – Акимовска, Владо Бучковски, Избор текстови од римското право, Скопје, 2008, стр.414

²⁸ Ibid str.415

1.1.в Деликатна способност на правните лица

Правните лица со деликтната способност се стекнуваат во моментот на нивното основање или признавање како такви од страна на државата. Нивната одговорност е одговорност во врска со штета која нивните работници или нивните органи во врска со работата ќе ја предизвикат на трети лица. За штета што работникот во работата или во врска со работата ќе му ја причини на трето лице одговара работодавачот кај кој работел работникот во моментот на причинување на штетата, освен ако докаже дека работникот во дадените околности постапил онака како што требало.

Оштетениот има право да бара надомест на штетата и непосредно од работникот ако штетата ја причинил намерно. Работодавачот кој на оштетениот ќе му ја надомести штетата што работникот ја причинил намерно или со крајно невнимание има право од тој работник да бара надомест на платениот износ.²⁹

1.1.г Појава на штетникот како сложена страна во граѓанско-правните односи кои настануваат со причинување на штета

Штетникот може да се јави како сложена страна на облигационите односи со причинувањето на штета. За штетата која ќе ја причинат повеќе лица заедно, сите тие за неа одговараат солидарно. Со овие лица заедно, солидарно одговараат подбучнувачите, помагачите како и оние кои помогнале да не се откријат лицата кои се одговорни за штетата. Солидарна одговорност за причинетата штета постои и кога³⁰:

- несомнено е дека штетата ја причинило некое од две или повеќе лица кои се меѓусебно поврзани, а не може да се утврди кое од нив ја причинило,
- штетата ја причиниле лица независно еден од друг, ако не можат да се утврдат нивните удели во причинетата штета.

²⁹ <http://www.pravdiko.mk/> Закон за облигациони односи, Превземено на 16 ноември 2016

³⁰ http://opm.org.mk/wp-content/uploads/2011/12/steta_kaj_avtoodgovornost2011.pdf, посетено март 2017

Солидарниот должник кој ќе исплати повеќе од што изнесува неговиот дел, има право да бара од другите солидарни должници да му го надоместат она што го платил за нив. За страната на оштетениот произлегува право да бара да му се надомести причинетата штета, а за страната на штетникот произлегува обврска да ја намира таа штета. Ова престанува со едностран облигационен однос³¹.

Меѓутоа, има и случаи на разделена одговорност, а тоа е кога штетата ја причиниле повеќе лица, но тие да работеле независно едни од други, и точно може да се знае уделот како и причинителот на настаната штета.

2. Оштетен

Како оштетен може да се јави секое физичко и правно лице, услов е да му е причинета штета и кое има право да побарува надомест за истата. Исклучок од ова правило за да се биде страна на оштетен е кај зачетокот (*naciturus –om*), но под еден услов да се роди живо. Целта е да се обезбеди заштита на зачетокот во овој случај, надомест на штета претрпена со повреда на неговото тело³².

Ако е штета предизвикана со повреда на облигација во договорен однос оштета може да бара само оштетениот доверител, бидејќи должникот е во облигационен однос само спрема него (релативен карактер на облигационите односи). За штетата која е настаната со повреда на облигација на оштетениот доверител одговара само неговиот должник, но не и неговите помошници или третите лица кои должникот го спречиле да ја исполне облигацијата. Трето лице може да биде одговорно на доверителот само ако злонамерно го спречило извршувањето на облигацијата од страна на должникот, но во тој

³¹ Slavnic J, Osnovi I gradanskog prava, stvarno pravo, obligaciono pravo, Beograd, 1992 godina Стр.132

³² <http://www.pravdiko.mk/> Закон за облигациони односи, превземено на 15 март 2017

случај станува збор за деликт на трето лице спрема доверителот ,предизвикана штета со деликт од трето лице³³.

2.1 Оштетениот како физичко и правно лице

а) Физичко лице станува секое лице од моментот на раѓање па се до смртта. За да постои физичко лице како субјект на правото, суштеството мора да исполнува два предуслови, да е живородено и да има човечки облик. Физичкото лице е секое живо суштество на кое правото му признава правни задолженија и правни овластувања.³⁴

б) Правно лице е субјект на правото зад кој стојат група физички лица на кои правото им дозволува да дејствуваат како една индивидуа со цел да постигнат одредени цели. За разлика од правосубјектноста на физичкото лице со кое човек се здобива од неговото раѓање, правното лице е продукт на пишаното право, односно станува носител на права и обврски во моментот на нивно основање и признавање од страна на државата. Кога еднаш ќе се стекнат со правна способност тие ја задржуваат до крајот на нивното постоење.

в) Како оштетен може да се јави и зачетокот. Зачетокот бележи долга традиција на правна заштита со признавање на правна способност која потекнува од римското право. Тогаш се применувало правилото: "infans conceptus pro iam nato habetur, quotiens de commodis ejus agitur". Ова правило е прифатено и во нашето законодавство, чл.45-а ст.3 од ЗОО: "се смета дека зачатото дете е родено кога тоа е потребно за заштита на неговите права, под услов да се роди живо."

Како страна на оштетен во случаи предвидени со ЗОО може да се јават само лица кои се точно одредени со законот и под услови точно утврдени со законот(пр. Брачен другар, деца и родители, браќа и сестри, дедовци и баби, родители во случај на загуба на

³³ http://opm.org.mk/wp-content/uploads/2011/12/steta_kaj_avtoodgovornost2011.pdf, посетено март 2017

³⁴ <https://www.pravnozajakni.mk/pravni-poimi/gragjansko-pravo/>, посетено 19.06.2019 год.

зачнато дете).³⁵ Се работи за облигационен однос настанат со причинување на нематеријална штета во случај на смрт или тежок инвалидитет на некое лице.

2.2 Појава на идниот зачеток како оштетена страна

Во некои случаи како страна на оштетен може да се појави и идното потомство кое не е ни во форма на зачеток во моментот на причинувањето на штетата .

Тоа е случај со иден зачеток од мајка која претрпела некоја генетска штета настаната како резултат на радиоактивно зрачење. За да се појави зачетокот или пак идното поколение како страна на оштетен потребно е да се исполнат два услови и тоа³⁶ :

- Штетата директно на нив да им е причинета
- Тие да се родат живи

Со исполнување на овие услови живороденото дете е страна на оштетен и нему му припаѓа право на надомест на штета. Ако детето се роди мртво како страна на оштетен е мајката, оштетувањето на зачетокот е телесна повреда на мајката како носител на тој зачеток. Врз основ на предизвикана штета како оштетен се јавува лицето врз кое директно настанала штетата (повредено лице или некоја негова ствар е уништена). Но ако штетата настанала со некој деликт може како страна на оштетен да се појави и некој посредно оштетен, тоа е лице кое посредно претрпело штета. Посредниот оштетен е овластен да бара надокнада само кога деликтот и кон него има против правен карактер, што значи ако штетникот со своето дејствие ја повредил не само нормата чија цел е заштита на правата на непосредно оштетениот туку и нормата со која се штитат правата на посредно оштетениот .³⁷

³⁵ Марија Радевска, Облигациони односи настанати со причинување штета во македонското право, Кочани

³⁶ Галев, Гале Јадранка Дабивиќ-Анастасовска, Облигационо право, Скопје, 2008, стр.625

³⁷ Slavnic J. , Osnovi I gradanskog prava, stvarno pravo , obligaciono pravo , Beograd, 1992 god, Стр.140

ГЛАВА III

ОПШТИ УСЛОВИ ЗА НАСТАНУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКО ПРАВНИТЕ ОДНОСИ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА

3.1 Штетно дејствие

Најопшто зборувајќи, штетното дејствие е противправно дејствие со кое се причинува штета. Така во еден случај, тоа е човеково дејствие кое се јавува во вид на сторување и несторување, а во друг тоа произлегува од опасни ствари идејности зад кои повеќе или помалку, секогаш стои нивниот имател односно вршител(човекот).³⁸

Сторувањето претставува одредена активност на штетникот како резултат на која за оштетениот настанува одредена штета, а пропуштањето претставува одреден вид несторување што требало да го стори штетникот. Додека пак за да настане штета од предмет или дејност што претставува извор на зголема опасност за околината, потребно е штетникот да е во некој активен или пасивен однос со нив.³⁹

За дејствијата да се појават како штетни е потребно :

- Да бидат противправни
- Да доведат до причинување на штета на оштетениот

Противправноста како особина на ова дејствие означува дека со него се повредува одредена императивна норма како на пример должноста за воздржување од постапки со кои се причинува штета(чл.9 ос ЗОО), општата должност на учесниците во облигационите односи да ги извршуваат своите оврски и да одговараат за нивно исполнување(чл.10 од ЗОО) и други норми со кои нешто се забранува или наредува.

³⁸ Галев, Гале Јадранка Дабивик-Анастасовска, Облигационо право, Скопје, 2008, стр.534

³⁹ Вишња Младеновска, Одговорност за штета со посебен осврт на штета сторена при работа или во врска со работата, Скопје, 2011, стр.26

Штетното дејствие кај кое постои исклучување на противправноста (односно според законот тоа не се смета за противправно), не доведува до настанување на облигационен однос⁴⁰.

Во одредени случаи доаѓа до исклучување на противправноста на штетното дејствие, а со тоа и до губење на еден од условите за настанување на облигационен однос со причинување на штета. Такви случаи според правната теорија и субјективното право се: согласност на оштетениот, нужна одбрана, вршење на свое право, дозволена самопомош, постапување по службена должност и крајна нужда. Штетното дејствие кај кое постои исклучување на противправноста, односно според законот тоа не се смета за противправно, не доведува до настанување на облигационен однос.

Од гореизнесеното можеме да заклучиме дека штетно дејствие како услов за настанување на облигационен однос постои само кога со одредено дејствие, кое претставува повреда на императивните норми и кај кое противправноста не е исклучена, на друго лице му е причинета штета.⁴¹

⁴⁰ Радевска, М., Облигациони односи настанати со причинување штета во македонското право, Кочани

⁴¹ ibd

3.1.a Противправноста на дејствието

Општиот поим противправно дејствие ја подразбира секоја повреда на некоја објективно-правна норма. Граѓанскоправниот поим на противправно дејствие има потесно значење од општиот поим. Под противправно дејствие во овој случај подразбираме повреда на објективното право со која за некое лице му е причинета штета која повлекува граѓанскоправна одговорност.⁴²

Од овде произлегува дека за да постои противправност во граѓанскоправна смисла, треба да постојат два елементи: повреда на објективното право и причинување на штета како последица од таа повреда.

Кон овие два елементи ние би додале уште еден елемент кој треба да биде исполнет за да постои противправност во граѓанскоправна смисла. Овој елемент го одредуваме негативно, на следниот начин: да не постои исклучување на противправноста на дејствието во конкретниот случај.

Од ваквото определување на поимот противправно дејствие забележуваме дека се работи за еден општ поим. Противправното дејствие кое е општ услов за настанување на одговорност може да се јави во некоја од следниве форми:

- граѓански деликт, односно штетно дејствие на основ на кое изворно и самостојно се одговара за штета,
- кривичен деликт, односно противправно дејствие кое е предвидено и опишано во закон како кривично дело.

Иако е редовна појава граѓанскиот и кривичниот деликт да постојат одделно, може да се случи со едно дејствие да е направен и граѓански и кривичен деликт. Во овие случаи се применуваат правилата на граѓанското процесно право, повреда на пропишана обврска, односно противправно дејствие со кое се создава нова обврска кон веќе постоечката или истата само се дополнува, повреда на договорна обврска која може да се

⁴² Амповска, М., Историја и компаративен развој на граѓанско правната одговорност за причинета штета, Тетово 2015, стр 23

јави како повреда од страна на должникот, повреда од страна на доверителот, повреда од страна на ветените страни на договорот или повреда од трето лице. Погоре наведените форми во кои се јавува противправното дејствие не ја исцрпуваат докрај неговата содржина. Тие се прикажани само за илустрација на сфаќањето за неговата општост. Ова произлегува од општоприфатеното начело од времето на француската револуција: *nullum crimen, nulla poena sine lege*.⁴³

⁴³ Compensation for Personal Injury in France by Michel Cannarsa, документ достапен на <http://www.docstoc.com/docs/3830543/Compensation-for-Personal-Injury-in-France-by-Michel-CannarsaResearch>

3.2 Штета

Поимна определба на штета во нашиот ЗОО наоѓаме во чл.142, споре кој "штета е намалувањето на нечиј имот(обична штета) и спречувањето на негово зголемување(испуштена корист) како и повреда на личните права(нематеријална штета)". Според одредбите на овој закон, дефиницијата за штета во себе ја содржи од една страна материјалната штета, а од друга страна нематеријалната штета како два основни видови на штета.⁴⁴

Противправноста што се бара како услов за постоење штетно дејствие е нераскинливо врзана со самата штета, што значи дека штетата претставува една од основните претпоставки за настанување на облигационо-правните односи со причинување на штета. Имено, изразот штета, го има своето потекло од коренот „tst“ со значење на „tast“, што значи празен, односно под овој поим се подразбирало ситуација кога некој нешто имал, а подоцна го изгубил.⁴⁵

Штетата може да се разгледа како правен факт за настанување, промена или престанок на облигациони односи, кој факт од објективното право е признат како таков извор на облигациони односи настанати со причинување на штета. Штетата како општ услов се наоѓа во корелативен однос со штетното дејствие, во кој однос штетното дејствие е причина а штетата е последица од таа причина. Штетата како последица го погодува имотот или личноста на оштетениот, таа за оштетениот создава облигационо субјективно право да бара надомест на штета⁴⁶.

Штетата како последица, гледана од аспект на страните, го погодува имотот или личноста на оштетениот. Ваквата повреда, главно гледано за оштетениот се јавува како облигационо субјективно право, наспроти кое стои обврската на штетникот.

Крајната цел е воспоставување на првобитната состојба во имотната или личната сфера на оштетениот, ова пак се постигнува натурално или вредносно (кај материјалната

⁴⁴ Радевска, М., Облигациони односи настанати со причинување штета во македонското право, Кочани

⁴⁵ Вишња Младеновска, Одговорност за штета со посебен осврт на штета сторена при работа или во врска со работата, Скопје, 2011, стр.30

⁴⁶ <http://opm.org.mk>, посетено 11 март 2017

штета) или преку морална или материјална сатисфакција (кај нематеријалната штета). Во услови во кои се поголем е бројот на односи настанати со причинување на штета како актуелно прашање се наметнува прашањето за нејзин надомест. Ако се земе во предвид дека концептот на материјална штета е прилично развиен и познат уште од многу стари времиња, ова прашање кај нематеријалната штета се сведува само на концепт на нематеријална штета кој го прифаќаат правните системи. Тој е порестриктивно поставен и казуисички се утврдени случаите кога е дозволена надомест на нематеријална штета⁴⁷.

Ваквите решенија доведуваат до ситуација најголемиот дел од случаите кога се причинува нематеријална штета да останат надвор од границите на правото и оштетениот сам да ја поднесува штетата. Од друга страна, измените во правните правила во последните години укажуваат на присуство на една тенденција која се придвижува кон создавање на општо правило за надомест на нематеријална штета. Со оглед на природата на правото на надомест на нематеријална штета, определувањето на износот на овој надомест е прашање кое судот го решава од случај до случај. Правните системи воглавно содржат критериуми кои претставуваат насоки за судијата при определување на овој износ, а среќаваат и критериуми кои се изедначуваат со општи принципи, како на пример принципот на разумност и праведност.⁴⁸

Поимот штета во облигационото право треба да се разликува од економскиот поим "штета" и од значењето кое ние му го даваме во секојдневниот живот. Треба да се има во предвид и фактот дека на поимот штета не се гледало отсекогаш еднакво и како се менувал општествениот поредок, така се менувале и гледиштата за штета⁴⁹.

Разгледувана од аспект на општествениот поредок штетата претставува повреда на некоја општествена вредност, односно таа припаѓа во категоријата на општествени пореметувања.

⁴⁷ Котевска, М., Поим на нематеријална штета, 2015, стр. 3

⁴⁸ ibd

⁴⁹ Галев Г., Дабовиќ-Атанасовска Ј, Облигационо право, Скопје, 2008 година, стр.554

Во поширока смисла штетата е секоја фактичка или економска штета. Во правна смисла штетата е секој губиток на правно заштитено добро, односно секој губиток кој оштетениот го трпи од страна. Суштествено за штетата е дека некој е должен да ја надомести. Штетата всушност преставува секој неповолен разлутат на штетното дејствие на некое лице врз имотните и неимотните права и правно заштитените интереси на секое лице кој настанува без негова согласност и кој штетникот е должен да ја острани⁵⁰.

Разгледувана од аспект на оштетениот, штетата претставува промена во неговата сфера на постоење.

Разгледувана од аспект на штетникот таа претставува последица од негово штетно дејствие. Иако во правната теорија општо прифатено е гледиштето дека штетата претставува општ услов за настанување на одговорноста, сепак сметаме дека вреди да се спомене и едно спротивно сфаќање. Според ова сфаќање, правнологички гледано, постоењето на штета не е услов за одговорност туку претставува неопходен предуслов, односно претставува факт кој и претходи на одговорноста. Дури кога постои штета може да се постави прашањето за настанување на одговорност.

Самите застапници на ваквото гледиште заклучуваат дека: "Од практично-правно стојалиште многу е тешко да се сфати дека постоењето на штета не претставува услов за граѓанскоправна одговорност бидејќи во праксата како спорен факт може да се појави и често се појавува и прашањето за постоење на штета."⁵¹

На овој начин се доаѓа до заклучокот дека постоењето на штетата е неминовен услов за настанување на одговорноста па дури и спротивните гледишта неможат да го заобиколат и се приморани да го прифатат, барем на практично-правно стојалиште.

До денешен ден правната теорија не успеала да изгради единствен поим за штета кој би бил соодветен за сите случаи на одговорност. Покрај ова, не наоѓаме дефиниција за поимот штета ниту во најголемиот дел од граѓанските законици. Причината за тоа е фактот

⁵⁰ Magnus U.: The reform of German tort law (Working paper No: 127), Barcelona, 2003

⁵¹ Амповска, М., Историја и компаративен развој на граѓанско правната одговорност за причинета штета, Тетово 2015, стр 25

што штетата не е апстрактна појава која може поимно да се определи сама по себе, туку тоа е функционален поим кој може да се разбере единствено во рамките на неговата секојдневна примена.

Некои автори штетата ја определуваат како: "секое оштетување на некое правно заштитено добро, односно интерес, кое настанува спротивно на нашата волја и кое некој друг е должен да го надомести." Други теоретичари под поимот штета во граѓанскоправна смисла подразбираат: "...неповолен резултат од штетниковото дејствие за имотот и со закон заштитените интереси на оштетениот." Според трети: "...штетата е неповолен резултат од дејството на противправно дејствие на имотните права, имотните интереси и личните добра на некое лице." ⁵²

Според некои автори, штетата претставува намалување на имотот на некое лице, односно спречување на негово зголемување, како и нанесување физичка и психичка болка на друго лице, предизвикано со некое штетно дејствие. Со оглед на тоа, штетата може да биде од имотен и од неимотен карактер. ⁵³

Врз основа на сето она што досега го кажавме за поимот на штетата, можеме да заклучиме дека штетата во граѓанскоправна смисла има неколку карактеристики, односно одбележја:

1. штетата претставува негативна, односно неповолна промена во состојбата на оштетениот;

2. штетата настанува во онаа материјална сфера или лична сфера на оштетениот која е правно заштитена, односно штетата се состои во повреда на материјални или лични права или интереси на оштетениот кои се правно заштитени.

Штетата настанува како резултат на противправно дејствие, односно противправното дејствие и штетата се во причинско-последичен однос.

⁵² Галев Г., Дабовиќ-Атанасовска Ј, Облигационо право, Скопје, 2008 година

⁵³ Миладин Крстаноски, Осигурително право, Охрид, 2007 год. стр.135

3.2.a Штетата како правен факт

Штета како правен факт претставува одредена околност, која доведува до настанување, промена или престанок на облигационите односи. Во секој случај таа најчесто се јавува во својството на правен факт кој доведува настанување на некој вид однос. Како и да е веднаш треба се каже дека штетата како одредена околност која настанала, се случила, сама по себе не е доволна да влијае врз настанувањето, промената и престанокот на облигацијата. За ова да биде случај, објективното право треба да ја признае како таква⁵⁴.

Можеме да заклучиме дека секоја штета не претставува, односно не произведува права и обврски, и не доведува до настанување на граѓанско-правните односи, како што е случај на пример со природните катастрофи, како поплави, земјотреси, освен ако не подлежи на осигурување.

3.2.6 Штетата како општ услов

Штетата како општ услов се наоѓа во корелативен однос со штетното дејствие при што во тој однос штетното дејствие е причината, а штетата е последицата од таа причина. Таа како последица, гледана од аспект на страните го погодува имотот или личноста на оштетениот. Ваквата повреда, правно гледано, за оштетениот се јавува како облигационо субјективно право, наспроти кое стои обврската на другата страна: штетникот, како извршител на штетното дејствие односно како подносител на правните последици од тоа дејствие.⁵⁵

Имено, правата и обврските всушност ја претсавуваат содржината на штетата и штетното дејствие, и имаат за цел враќање во првобитна состојба на онаа свера каде е настаната штетата, било лична било имотна.

⁵⁴ Галев Г., Дабовиќ-Атанасовска Ј, Облигационо право, Скопје, 2008 година, стр. 645

⁵⁵ Ibid str 646

3.3 Видови штета

Во правната теорија и во законодавствата се прави разлика помеѓу повеќе видови на штета. Се чини дека најзначајно е разликувањето на материјална и нематеријална штета, но покрај овие видови на штета разликуваме и други видови на штета и тоа ⁵⁶:

Сл 1. Видови на штета

⁵⁶ www.pravdiko.mk, превземено на 22 ноември 2016

3.3.a Материјална и нематеријална штета

Разликувањето на материјалната и нематеријалната штета се прави врз основа на видот на правното добро кое е оштетено, односно во поглед на кое настанала штета.

- Материјалната штета е штета која настанува во оглед на имотните добра на човекот. Таа може да се манифестира преку одземање, уништување или влошување на состојбата на едно имотно добро, односно како обична штета, проста, стварна штета (*lat. damnum emergens*) или како испуштена корист (*lat. lucrum cesans*), односно како штета што се состои во спречување на оштетениот да стекне одредено имотно право. За разлика од обичната штета која го погодува постоечкиот имот на едно лице, испуштената корист го погодува идниот имот. Додека материјалната штета се однесува на она што оштетениот го има, неимотната штета се однесува на неговиот личен интегритет, т.е. она што тој е.⁵⁷

Материјална штета постои ако негативната последица од штетното дејствие се манифестира врз имотните права и интереси на оштетениот, односно врз неговите имотни добра, чија вредност секогаш може да биде изразена во пари. Како имотна штета се смета секое намалување на имотот на оштетениот, но и секое оневизможување тој имот да се зголеми, кога таквото зголемување можело реално да се очекува според редовниот тек на работите или барем според конкретните околности.⁵⁸

- Нематеријалната штета е штета причинета на личните или неимотни добра на човекот, како што се: животот, здравјето, физичкиот и психичкиот интегритет, слободата, честа, угледот, достоинството и др. Таа, според едно постаро стојалиште се манифестира како физичка или психичка болка на оштетениот, страв, патење и сл. Постоенето на нематеријална штета во одредени случаи е правно релевантно и повлекува одговорност. Концептот на нематеријална штета ќе го разгледаме од три аспекти: уреденоста на нематеријалната штета во граѓанските

⁵⁷ www.pravdiko.mk/nadomest-na-materijalna-shteta/, Превземено на 19 ноември 2016

⁵⁸ Саша Дукоски, Облигационо право- договори, Кичево, 2016 год

законици, на меѓународно ниво во рамките на договорната одговорност и правната уреденост на нематеријалната штета во македонското право.⁵⁹

Италијанскиот граѓански законик од 1942 година упатува на тоа дека нематеријалната штета може да се надомести само во одредени, законски утврдени случаи. Се работи за казуистичкиот начин на определување на случаите во кои нематеријалната штета е надоместлива или не постои едно општо правило за нејзин надомест, туку бројот и видот на случаи на правна допуштеност за барање на надомест на причинета нематеријална штета е уреден со посебни норми и се однесува на ограничен број на случаи. Во Швајцарскиот граѓански законик ова прашање децидно е уредено само во еден случај – во случај на смрт и телесна повреда, каде лицето кое претрпело телесна повреда или во случај на смрт на некое лице, на членовите на неговото семејство, судијата ќе им досуди правичен надомест на име морална штета⁶⁰.

Холандскиот граѓански законик од 1838 година посебно внимание посветува на регулирање на институтот нематеријална штета во рамките на договорната одговорност, односно одговорност за повреда на постоечка обврска од одреден облигационен однос. Нематеријалната штета точно ги утврдува случаите во кои повредената страна има право да бара надомест на нематеријална штета.⁶¹

Надомест на нематеријална штета кај договорната одговорност постои во следниве случаи:⁶²

1. доколку одговорната личност имала намера да нанесе таква штета;
2. доколку повредениот трпи физички повреди или ако е повредена неговата чест или репутација или ако на друг начин е повредена неговата личност и
3. доколку штетата се состои од повреда на споменот на починатиот и ако е нанесена на брачниот партнер кој законски не е разведен од починатиот или на неговиот

⁵⁹ www.pravdiko.mk/nadomest-na-materijalna-shteta/, Превземено на 19 ноември 2016

⁶⁰ Радевска, М., Концепт на нематеријална штета, правна регулатива и правни тенденции

⁶¹ Холандскиот граѓански законик од 1992 година (Netherlands Civil Code of 1992)

⁶² www.pravdiko.mk/nadomest-na-nematerijalna-shteta/, Превземено на 23 ноември 2016

регистриран партнер или роднина по крв на починатиот, до втор степен на сродство, во оние случаи кога споменот на починатиот е повреден на таков начин што самиот починат, доколку би бил жив, би можел да бара надомест на штета за повреда на чест или репутација.

Концептот на нематеријална штета кој беше прифатен во нашето право, под влијание на европските и светските тенденции, во 2008 година преку измените на нашиот Закон за облигациони односи значително беше променет. Поимна определба на штета во нашиот ЗОО наоѓаме во чл.142 според кој: "Штета е намалувањето на нечиј имот (обична штета) и спречувањето на негово зголемување (испуштена корист), како и повреда на личните права (нематеријална штета)". Акцен се става врз повреда на личните права. Според одредбите на овој закон, дефиницијата за штета во себе ја содржи од една страна материјалната штета, а од друга страна нематеријалната штета како два основни вида на штета.

Можеме да заклучиме дека концептот на нематеријална штета трпи позитивни промени кои одат во насока на предвидување на една општа обврска за надомест на нематеријална штета, без оглед дали причината е противправно (деликтно) дејствие или повреда на постоечка обврска.

3.3.6 Обична штета и испуштетна корист

Обична штета е онаа која се работи за повреда на постојниот сегашниот имот на оштетениот. На овој начин сватена обичната штета всушност претставува вредносно намалување на овој имот за толку колку што изнесува вредноста на уништениот предмет или за толку колку што е намалена вредноста на оштетениот предмет. Таа е негативна разлика што се јавува помеѓу вредноста што имотот на оштетениот ја имал пред

преземањето на штетното дејствие на штетникот и вредноста што тој имот ја имал по неговото преземање⁶³.

Испуштена корист е онаа која за разлика од обичната штета, место сегашниот постоечкиот имот на оштетениот го погодува неговиот иден имот. Притоа за да би постоел овој вид штета не е доволно оштетениот само да очекувал зголемување на својот имот туку според редовниот тек на работите или според посебни околности да било изгледно дека до тоа и ќе дојде.

Овие два вида штета всушност се подвидови на материјалната штета.

3.3.в Сегашна и идна штета

Сегашна е онаа штета која како последица на штетното дејствие веќе е настаната. Притоа без значење е дали оваа штета е обична, испуштена корист, нематеријална штета, директна или индиректна, па и било кој друг вид на штета. Битно за нив е веќе тие да настанале, да постојат.

Идна штета е онаа штета што уште не е настаната, но со сигурност се очекува дека ќе настане. Извесноста за нејзиното настапување е сосема сигурна само што не е познато точното време на нејзиното настанување и обемот во кој таа ќе настане. Таа е тесно поврзана со штетното дејствие со кое е повредено одредено добро на оштетениот и со оглед на видот на повредата, се очекува настапување на дополнителна штета. Потребно е оваа штета да се наоѓа во причинска врска со штетното дејствие на штетникот.⁶⁴

⁶³ Радевска, М., Концепт на нематеријална штета, правна регулатива и правни тенденции

⁶⁴ Чавдар К., Облигационо право, Скопје 2011, стр,29

3.3.г Предвидлива и непредвидлива штета

Предвидлива штета е онаа што штетникот ја предвидел или требало (морал) да ја предвиди во моментот на преземање на штетното дејствие, односно во моментот на пропуштање на тоа дејствие, со оглед на фактите што тогаш му биле познати или требало да му бидат познати. Обврската за надомест на предвидливата штета, пак, често ја среќаваме во рамките на договорната одговорност, како во домашното законодавство, така и во меѓународните правни извори.⁶⁵ Како пример за предвидлива штета може да ги посочиме превозот на лесно расиплива сток за време на летниот период, опожарување на шумите исто така во летниот период и сл.

Непредвидлива штета е онаа што со оглед на околностите во кои било преземено штетното дејствие, односно во кои бил склучен одреден договорен облигационен однос, не можела да се предвиди. Така, за носителот на граѓанско – правна одговорност, може да настане обврска за надомест на предвидливата штета или за надомест на непредвидливата штета. Секако за должникот е потешка обврската да ја надомести непредвидливата штета и затоа оваа обврска најчесто е поврзана со одговорноста за причинета штета што се заснова на потешките видови вина (намера или крајно невнимание).⁶⁶

3.3.д Директна и индиректна штета

Директна штета е штетата настаната како непосредна последица на преземеното штетно дејствие односно на пропуштеното на одредено дејствие кое требало да се преземе. Кај неа штетното дејствие и самата таа помеѓу себе се однесуваат како директна причина и директна последица од таа причина. Индиректна штета е штетата која

⁶⁵ Галев Г., Дабовиќ-Атанасовска Ј, Облигационо право, Скопје, 2008 година, стр654

⁶⁶ Радевска, М., Концепт на нематеријална штета, правна регулатива и правни тенденции

настанува посредно како последица на веќе настанатата директна штета. Кај индиректната штета самата директна штета се јавува како своевидно штетно дејствие⁶⁷.

3.3.ѓ Позитивна и негативна штета

Позитивна е онаа штета која е причинета со неисполнување, неправилно исполнување или задоцнување со исполнувањето на договорна обврска произлезена од полноважно склучен договор.

Негативна штета е онаа која е причинета со склучување на договор кој не е полноважен. Притоа едната од страните (оштетената) верувала дека склучениот договор е полноважен, а другата страна (штетникот) знаела или можела да знае дека така склучениот договор не е полноважен. Така оштетената страна е совесна, додека штетникот е несовесен.⁶⁸

3.3.е Конкретна и апстрактна

Конкретна е онаа штета која се утврдува во зависност од конкретните околности во дадениот случај и се надоместува во така утврдениот износ. Апстрактна штета е онаа штета која се утврдува во однапред определен износ, без оглед колку таа реално изнесува. Овие два вида на штета, по својата суштина не преставуваат штета, туку преставуваат два одделни начини на утврдување на износот на причинетата штета.⁶⁹

⁶⁷ Das Schweizerische Obligationenrecht, 1911; 5. Koch A. B., Koziol H.: Compensation for Personal Injury in a Comparative Perspective, January 30, 2003, Tort and Insurance Law (Book 4)

⁶⁸ Vuković M., Odgovornost za štete, Zagreb, 1971, стр.49

⁶⁹ www.steta.rs/steta/vrste/, Превземено на 26 ноември 2016

3.4 Причинска врска

Во правото на причинската врска се гледа како на релативно конкретен однос кој постои помеѓу точно определено штетно дејствие и точно определена штета при што штетното дејствие во тој однос е причината, а штетата е последицата произлезена од таа причина. Причинската врска претставува заемен однос помеѓу штетното дејствие и штетата, кај кој штетното дејствие се појавува како причина, а штетата како негова последица. Таа врска се нарекува уште и каузалитет. Причинската врска како категорија на облигационото право може да биде посредна и непосредна. Причинската врска е посредна тогаш кога штетното дејствие предизвикало штета која е негова непосредна последица. Причинска врска е посредна тогаш кога штетното дејствие предизвикало штета, која е негова посредна последица.

Како општ услов за постоење на причинувањето штета како облигационен однос, причинската врска треба да биде непрекината. Нејзиното прекинување, без оглед на причината поради која до тоа дошло, доведува до тоа да таа врска да не постои по тој прекин, па штетникот не одговара за штетата настаната по прекиноот на причинската врска.⁷⁰

Нашиот ЗОО не содржи за тоа кога постои причинска врска. Тој содржи одредби со кои се утврдува начинот на утврдување на причинската врска. Со чл.159 се воспоставува една претпоставка за постоење на причинска врска помеѓу опасен предмет или опасна дејност(како штетни дејствија кај објективната одговорност) и штетата што е настаната во врска со тој предмет, односно дејност.

Во случаите на субјективна одговорност исто така постои претпоставка за постоење на причинска врска помеѓу штетното дејствие и причинетата штета, но само за штета сторена со обично невнимание. Претпоставената причинска врска е изразена во чл. 141 од ЗОО: "Тој што на со вина ќе му причини штета на друг, должен е да ја надомести".

⁷⁰ Димитар Поп Георгиев, Облигационо право, Скопје, 1985, стр. 423

3.5 Теории за причинската врска

Секоја појава во природата и во општеството е последица на некоја друга појава која временски и претходела и која ја нарекуваме – причина, а односот помеѓу две појави од кои едната ја условила другата се нарекува причинска врска или однос на каузалитет. Причината и причинската врска се природни појави и нив првенствено ги проучуваат природните науки и филозофијата. Кога причинската врска ќе се разгледува рестриктивно и емпириски, таа може да добие функционална димензија, може да се сегментира и тогаш може да се изрази нејзиниот правен аспект⁷¹.

Прифаќањето на правниот поим на каузалитет од страна на правната теорија означува дека во правото не се земаат во предвид сите услови (факти кои со својата вкупност условиле некоја појава), туку само некои, кои како поблизок услов – причина доведат до појава на конкретна штета. Правниот поим на каузалитетот означува пронаоѓање на патот кој овозможува од бескрајната низа на причини да се издвојат оние кои за одредена последица се правно релевантни.

Причинската врска како услов за граѓанскоправна одговорност го поставува барањето другите два општи услови да се наоѓаат во однос на причина и последица, односно противправното дејствие да претставува причина, а причинетата штета да претставува последица.

Како позначајни ги истакнуваме следниве теории⁷²:

- теорија на почетен услов – според неа штетното дејствие претставува причина за штетата само доколку без него штетата не би настанала, односно доколку дејствието претставува *conditio sine qua non*.
- теорија на превалирана причина – според која причинска врска меѓу штетното дејствие и штетата постои само доколку дејствието претежнува (превалира), односно има поголемо значење од другите факти за настанок на штетата.

⁷¹ www.steta.rs/steta/vrste., Превземено на 26 ноември 2016

⁷² Радишиќ, Ј., Облигационо право, општи део, Белград, 2004, стр. 206

- теорија на непосреден услов и посреден услов – оваа теорија при утврдување на причинската врска појдува од два вида услови, првите временски и просторни, се наоѓаат поблиску до причинетата штета од вториве. Временски и просторно најблиските услови до настанатата штета се нарекуваат непосредни услови, а сите други посредни.
- Теорија на адекватна причина - Помеѓу учењата настанати кон крајот на деветнаесетиот век, посебно е значајна теоријата на адекватна причинска врска. Во нешто изменет облик таа и денес претставува владеачко становиште на германската и швајцарската теорија и пракса, стекнува сè повеќе приврзаници во Франција, Австрија и поранешниот Советски Сојуз, а прифатена е и од нашата правна теорија и пракса. Според оваа теорија, едно противправно дејствие е во причинска врска со причинетата штета доколку истото по редовниот тек на работите би довело до таа штета, односно ако штетата е адекватна последица на извршеното противправно дејствие, или како што ќе сретнеме во домашната правна доктрина.⁷³

Според оваа теорија, правно релевантна е онаа причинска врска, која постои помеѓу штетно дејствие кое по својата сила и вид било подобно да ја причини штетата, од една страна, и штетата настанала како последица од тоа дејствие од друга страна.⁷⁴

⁷³ Vuković M.: *Odgovornost za štete*, Zagreb, 1971; стр.45

⁷⁴ Гале Галев и Јадранка Дабовиќ Ансатасовска, *Облигационо право*, Скопје, 2008 год, стр.560

3.6 Поим , цел и видови на надоместување на штетата

Надоместувањето на штетата подразбира остранување на штетните последици од оштетениот, на сметка на некој трет. Со надоместувањето не се менува гледиштето на општествената заедница кон штетноста на дејствието или последицата, туку само се остранува штетата од оштетениот. Тоа се постигнува по пат на реституција каде е примено начелото на еквивалентност. Во зависност од видот на штетата односно карактерот на повреденото добро, надоместувањето на штетата може да се анализира како : ⁷⁵

- Надомест на материјална штета
- Надомест на нематеријална штета

Со надоместувањето на материјалната штета се префла штетата од оштетениот на штетникот . Притоа оштетениот би требало да се најде на онаа имотна состојба во која би бил доколку штетата не би дошла со надоместувањето на материјалната штета се постигнуваат две цели :

- Компензација
- Превенција

Натуралната реституција подразбира да се врши стварно доведување во поранешна состојба. Паричната реституција подразбира дека секогаш се враќа паричната вредност на повреденото или уништеното добро. Таа е попрактична од натуралната поради полесното пресметување и извршување.

Обврската за надомест на штета се смета за стасана во моментот на настанувањето на штетата. По правило обемот на настанатата штета треба да го докаже оштетениот. Кога се работи за апстрактна штета, тужителот треба да докаже дека штетата настанала и да го приложи актот со кој нејзината висина е определена. ⁷⁶

Компаративно, висината на надоместот на штетата се врши според :

⁷⁵ Поп Ѓорѓиев Д, “ Облигационо право “, Скопје, 1990 год стр,41

⁷⁶Slavnic J, Osnovi I gradanskog prava, stvarno pravo , obligaciono pravo , Beograd, 1992 godina стр . 65

- Моментот на поднесување на тужбата
- Моментот на настанување на штетата
- Моментот на пресудувањето

Според објективниот критериум оштетениот има право на надомест на штетата во висина на општата или пазарна вредност на стварта. Не се зема предвид на влијанието на штетата целокупниот имот на оштетениот.

Според субјективниот критериум, висината на штетата се определува според конкретните имотни прилики на оштетениот, но не и од аспект на неговата наклонетост или расположение⁷⁷.

⁷⁷ Vuković M.: Odgovornost za štete, Zagreb, 1971; стр.48

ГЛАВА IV

ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА НАСТАНУВАЊЕ НА ГРАЃАНСКО ПРАВНИТЕ ОДНОСИ СО ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА

4.1 Посебни видови на одговорност

За настанувањето на граѓанско-правните односи, покрај страните и трите општи услови, штета, штетно дејствије и причинска врска, потребно е да постои и најмалку еден посебен услов.

Посебните услови не се бараат да постојат кај сите видови облигациони односи што настануваат со причинување на штета, туку само неки од нив. Притоа токму од тоа кој од посебните услови се бара за настанувањето на даден граѓанско-правен однос, тие односи се појавуваат во повеќе посебни видови, или како што тие поинаку се нарекуваат, посебни видови на одговорност за причинета штета. Во редот на тие односи посебно се значајни следните: вината, ризикот произлезен од опасната ствар односно од вршењето на опасна дејност, повреда на постојана обврска од даден облигационен однос (најчесто договор), деликтна неспособност на штетникот, причинување на штета на трето лице од работник или орган на правно лице.⁷⁸

Граѓанско-правните односи кај кои покрај општите услови се јавува и вината како посебен услов, доаѓа до субјективна одговорност за настанатата штета, а доколку како посебен услов за настанатата штета се јави опасната дејност или опасна ствар, станува збор за објективна одговорност. Доколку станува збор за штета кое ја причинило деликтно неспособно лице, одговорноста за причинетата штета се пренесува врз друг. Повредата на постојана обврска со нејзино неисполнување доведува до настанување на договорна одговорност.

⁷⁸ Гале Галев и Јадранка Дабовиќ Ансатасовска, Облигационо право, Скопје, 2008 год, стр 665

Сл2. Посебни видови на одговорност

Покрај посебните видови на одговорност, постојат и посебни случаи на одговорност кај кои се потребни некои специфични услови. Сепак за разлика од претходните каде имаме посебни видови на одговорност, овдека не се работи за посебни групи на одговорност.

Тоа се случаевите на : ⁷⁹

- Одговорност поради терористички акти , јавни демонстрации или манифестации ;

⁷⁹ Радишиќ, Ј. Облигационо право, Београд, 2004, стр 199

- Одговорност поради дела на корупција ;
- Одговорност за штета направена од меѓународни воени или други организации ;
- Одговорност на организаторот на приредби ;
- Одговорност поради недавање на неопходна помош ;
- Одговорност во врска со обврска за склучување на договори ;
- Одговорност во врска со вршење на работи од јавен интерес.

Се на се треба да се каже дека кога се бара повеќе од еден посебен услов за настанување, на некој одреден вид на одговорност за причинетата штета, всушност станува збор за кумулација на повеќе посебни услови, кои само земени заедно го овозможуваат настанувањето на дадениот посебен вид одговорност за причинетата штета.

ГЛАВА V

АНАЛИЗА И КОМЕНТАРИ НА ЗАКОНСКИТЕ РЕШЕНИЈА ВО Р.МАКЕДОНИЈА И ОСНОВЕН СУД ГОСТИВАР

5.1 Законски решенија, пресуди, во правниот систем на Р.Македонија

5.1.аЗаконски решенија, пресуди за надомест на материјална штета

Пресуда :

ОСНОВНИОТ СУД СКОПЈЕ II - СКОПЈЕ,

Како првостепен парничен суд, преку судијата Мирјана Смиљкова како судија поединец, одлучувајќи по правната работа на тужителот Д.П. од С. Бул...., преку полномошник Љупчо Илиев адвокат од С., против тужениот АД В.-В.И.Г С. ул., преку полномошник Марјан Гавриловски адвокат од С., за надомест на штета, вредност 220.000,00 денари, по одржаното рочиште за главна, јавна и усна расправа во присуство на полномошниците на странките, на ден 10.03.2011 година, донесе:

ПРЕСУДА

Тужбеното барање на тужителот, ДЕЛУМНО СЕ УСВОЈУВА. СЕ ЗАДОЛЖУВА тужениот на тужителот да му плати на име справедлив паричен надомест на нематеријална штета од повреда на неговите лични права на телесно и душевно здравје и тоа, за претрпен физички бол износ од 40.000,00 денари, за претрпен страв износ од 30.000,00 денари и за душевен бол поради намалена општа животна активност и нагрденост износ од 40.000,00 денари, односно вкупен износ од 110.000,00 денари, како и надомест на материјална штета во износ од 1800,00 денари, со законска казнена камата во висина на референтната стапка на Народната банка на Република Македонија што за секое полугодие важела на последниот ден од полугодието, што му претходело на тековното полугодие, зголемена за осум процентни поени, сметано од денот на пресудувањето, 10.03.2011 година до исплатата, како и да му ги надомести парничните трошоци во вкупен износ од 30.940,00 денари, во рок од 15 дена по приемот на пресудата, под страв на присилно исполнување. Тужбеното барање на тужителот за разликата од досудениот износ на име нематеријална штета и тоа, за претрпен физички бол од досудениот износ од 40.000,00 денари до бараниот износ од 80.000,00 денари, за претрпен страв од досудениот износ од 30.000,00 денари до бараниот износ од 60.000,00 денари и за душевен бол поради намалена општа животна активност и нагрденост од досудениот износ од 40.000,00 денари до бараниот износ од 80.000,00 денари, како и разликата од досудениот износ на име парнични трошоци од 30.940,00 денари до побараниот износ од 71.740,00 денари, СЕ ОДБИВА КАКО НЕОСНОВАНО.⁸⁰

Анализа :

Со оваа пресуда делумно е уважено барањето. Односно судијата донел соодветна одлука за исплата на определена сума на пари во зависност од претрпената болка. Па така за претрпен физички бол износ од 40.000,00 денари, за претрпен страв износ од

⁸⁰ osskopje2.mk/Odluki.aspx?odluka=1718, Превземено на 30 ноември 2016

30.000,00 денари и за душевен бол поради намалена општа животна активност и нагрденост износ од 40.000,00 денари, односно вкупен износ од 110.000,00 денари, како и надомест на материјална штета во износ од 1800,00 денари, со законска казнена камата во висина на референтната стапка на Народната банка на Република Македонија .

5.1.6 Законски решенија, пресуди за надомест на нематеријална штета⁸¹

ВО ИМЕТО НА ГРАЃАНИТЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Основниот суд во Штип, како првостепен суд, претставен од судијата Анита Јорданова со записничар Валентина Ѓоргиева, постапувајќи по тужбата на тужителот Д.З. од Штип против тужениот Ј.З. од Штип, основ надомест на нематеријална штета, вредност 40.000,00 денари, по одржаната главна, јавна и усна расправа на 11.12.2013 година, во присуство на тужителот, полномошникот на тужителот, Ф.А. стручен соработник кај адвокат П.А. од Штип и полномошникот на тужениот, адвокат П.В. од Штип, ја донесе следната

ПРЕСУДА

Тужбеното барање на тужителот Д.З. од Штип - ДЕЛУМНО СЕ УСВОЈУВА. СЕ ЗАДОЛЖУВА тужениот Ј.З. од Штип да му исплати на тужителот Д.З. од Штип на име справедлив паричен надомест за нематеријална штета поради повреда на личното право на душевно здравје и тоа за претрпен душевен бол поради повреда на честа и угледот од изнесена клевета износ од 6.000,00 денари, со законска казнена камата во висина на референтната стапка на НБ на РМ што за секое полугодие важела на последниот ден од полугодието што му претходело на тековното полугодие, зголемена за осум процентни поени, сметано од денот на пресудувањето 11.12.2013 година па се до конечната исплата, како и да му ги надомести трошоците во постапката во вкупен износ од 7.980,00 денари, сето ова во рок од 15 дена по приемот на пресудата. Во останатиот дел тужбеното барање на тужителот Д.З. од Штип на име справедлив паричен надомест за нематеријална штета

⁸¹ <http://www.osskopje1.mk/> Превземено на 16 ноември, 2016

поради повреда на личното право на душевно здравје и тоа за претрпен душевен бол поради повреда на честа и угледот со изнесена клевета како разлика од досудените 6.000,00 денари до бараните 40.000,00 денари со законска затезна камата сметано од денот на нанесувањето 10.06.2008 година па до 31.01.2010 година, а од 01.02.2010 год., законска казнена камата во висина на референтната стапка на НБ на РМ што за секое полугодие важела на последниот ден од полугодието што му претходело на тековното полугодие зголемена за 10% поени до конечната исплата, како и барањето на тужителот за трошоци во постапката како разлика од досудените 7.980,00 денари до бараните 52.190,00 денари - СЕ ОДБИВА КАКО НЕОСНОВАНО.

О б р а з л о ж е н и е

Тужителот Д.З. од Штип преку полномошник адвокат П.А. од Штип до овој суд поднесе тужба против тужениот против тужениот Ј.З. од Штип, основ надомест на нематеријална штета, вредност 40.000,00 денари. Со тужбата тужителот бара да се задолжи тужениот да му исплати на тужителот на име надомест нематеријална штета по основ на вина и тоа на име душевен бол поради повреда на честа и угледот сума во износ од 40.000,00 денари со ЗЗК сметано од денот на нанесувањето 10.06.2008 година па до 31.01.2010 година, а од 01.02.2010 год., казнена камата во висина на референтната стапка на НБРМ зголемена со 10% поени до конечната исплата, како и да му ги надомести трошоците во постапката. Во писмениот одговор на тужбата и тужбеното барање тужениот преку неговиот полномошник наведува дека клеветата е сторена пред повеќе од 5 години, па од овие причини предлага тужбата да биде отфрлена како ненавремена бидејќи согласно Законот за граѓанска одговорност за клевета и навреда преклузивниот рок за поднесување е поминат. Доколку тужбата не биде отфрлена предлага тужбеното барање да биде одбиено како неосновано поради застареност на тужбеното барање бидејќи од денот на сторувањето на клеветата биле изминати повеќе од 5 години. На главната расправа во излагање на тужбата и тужбеното барање полномошникот на тужителот изјави дека остануваат во целост при поднесената тужба и тужбено барање и му предлага на судот тужбеното барање да го усвои на начин како во диспозитивот на

тужбата. Предложи докази. Побара трошоци. Во одговор на тужбата и тужбеното барање полномошникот на тужениот изјави дека остануваат во целост при наводите истакнати во писмениот одговор на тужбата и тужбеното барање.⁸²

Анализа :

Тужителот Д.З. од Штип преку полномошник адвокат П.А. од Штип до овој суд поднесе тужба против тужениот против тужениот Ј.З. од Штип, основ надомест на нематеријална штета, вредност 40.000,00 денари.

Тужителот бара паричен надомест за нематеријална штета поради повреда на личното право на душевно здравје и тоа за претрпен душевен бол поради повреда на честа и угледот при што бара соодветен паричен надомест. И тужениот доставува соодветни докази во постапката, клеветата е сторена пред многу години и се брани врз основа на застареност. Според пресудата тужениот Ј.З. од Штип да му исплати на тужителот Д.З. од Штип на име справедлив паричен надомест за нематеријална штета поради повреда на личното право на душевно здравје и тоа за претрпен душевен бол поради повреда на честа и угледот од изнесена клевета износ од 6.000,00 денари, како и да му ги надомести трошоците во постапката во вкупен износ од 7.980,00 денари, сето ова во рок од 15 дена по приемот на пресудата. Во останатиот дел тужбеното барање на тужителот Д.З. од Штип на име справедлив паричен надомест за нематеријална штета поради повреда на личното право на душевно здравје и тоа за претрпен душевен бол поради повреда на честа и угледот со изнесена клевета како разлика од досудените 6.000,00 денари до бараните 40.000,00 денари со законска затезна камата сметано од денот на нанесувањето 10.06.2008 година па до 31.01.2010 година.

⁸² www.osstip.mk/Odluki.aspx?odluka=6660, Превземено на 29 Ноември 2016

5.1.в Законски решенија, пресуди, за надомест на материјална и нематеријална штета⁸³

Пресуда 1.

Метална шипка- пеан долга 25 сантиметри која битолски медицински лица при оперативен зафат ја заборавиле во стомакот на 51- годишниот битолчанец, Славе Петревски, ќе ја чини битолската болница над 36 000 илјади евра. Лекарската грешка се случила во август 2001 година, а Основниот суд во Битола во февруари 2013 пресуди во корист на оштететениот. Нематеријалната штета се состои од претрпена физичка болка, страв итн.

Анализа :

Битолчанецот Славе Петревски ја тужи битолската болница затоа што медицинските лица при еден оперативен зафат заборавиле во стомакот метална шипка. Нематеријалната штета се состои од претрпена физичка болка, страв. При што со пресудата било донесена одлука битолската болница да исплати 36 000 илјади евра на оштетениот.

Пресуда 2.

Случај пред Основен суд Скопје 2 Скопје. Лицето Р.Д кое било оперирано заради вградување на бај- пас во врска со абдоменалната аорта, по операција доаѓа до запушување на абдоменалната аорта и е утврдено дека имаме целосен престан на циркулација на крвта. Од тие причини лицето Р. Д фатило гангрена на десната нога која му била ампутирана. Судот во Скопје делумно го усвоил неговото барање за надомест на штета која изнесува 1 907 953, 00 денари.⁸⁴

⁸³ <http://www.osskopje1.mk/> Превземено на 15 Ноември 2016

⁸⁴ <http://www.akademik.mk/>, Превземено на 30 ноември 2016

Анализа :

Во овој случај лицето Р.Д кое било оперирано заради вградување на бај- пас во врска со абдоменалната аорта, по операција доаѓа до запушување на абдоменалната аорта при што фатило гангрена на десната нога и му била ампутирана. Бидејќи било утвредено според доказите кои биле изнесени дека се работи за грешки од медицинските лица , судот донесува пресуда за надомест на штета која изнесува 1 907 953, 00 денари.

5.2 Законски решенија, пресуди, во компаративното право

Пресуда Франција

Млад Французин ќе мора да плати оштета на Француската железница бидејќи во алкхолизирана состојба спие на шини. За чудо, како што објавуваат локалните медиуми, тој останал жив бидејќи преку него минал воз со голема брзина додека спие. Инцидентот се случил на линијата Кемпер- Париз. Машиновозачот кој забележал дека некој лежи на шините успеал да го запре возот 800 метри подалеку. Човекот бил неповреден, но не се разбудил ни по доаѓањето на полицијата. Патниците од возот морало да бидат префрлени со такси возила до своите одредишта на трошок на железницата, а на пругата интервенирале и специјалните служби. Судот донел одлука човекот на плати оштета од 3000 евра.⁸⁵

Анализа :

Во оваа пресуда младиот французин морал да плати оштета од 3000 евра , бидејќи во алкхолизирана состојба спие на шини. Патниците од возот морало да бидат префрлени со такси возила до своите одредишта на трошок на железницата, а на пругата интервенирале и специјалните служби.

⁸⁵ <https://www.thesun.co.uk>, Превземено на 27 Ноември 2016

Пресуда Русија

Русинка ја тужи компанијата за безалкохолни пијалоци “Кока – Кола” зашто поради нивниот газирани пијалак се разболела. Наталија Кашубова (27) пет години наназад пиела по три литра “кола – кола” дневно, па веќе не може нормално да спие и има проблеми со срцето. Таа вели дека станала зависник од “кока кола” и дека не може да престане да ја пие. Два руски суда пресудиле во корист на Наталија, зашто на шишињата “кока кола” не пишува дека пијалокот може да биде штетен ако се пие во прекумерни количнини. Девојката добила оштета од околу 100 евра, а сега бара уште 100 000 евра како морална оштета.⁸⁶

Анализа :

Компанијата “Кока Кола” морала да плати соодветна оштета по тужбата од една русинка Наталија Кашубова, затоа што таа станала зависник од “кока кола” и не можела да престане да ја пие. Затоа што на шишињата “кока кола” не пишувало дека пијалокот може да биде штетен ако се пие во прекумерни количнини. Девојката добила оштета од околу 100 евра, а потоа побарала уште 100 000 евра како морална оштета.

Пресуда Њујорк

Судот на мајката на Малкон Фергусон и додели надомест на штета во висина од 10.500 000 долари поради тоа што неправедно бил убиен нејзиниот син од страна на полицијата во Њујорк. Малком Фергусон кој бил невооружен го застрелале во предел од левата страна на главата. Судот утврдил дека полицискиот службеник користел сила и извршил повреда на граѓанските права кои се заштитени во уставот на Сад.⁸⁷

Анализа :

⁸⁶ www.cnbc.com/2016, Превземено на 19 ноември 2016

⁸⁷ www.nytimes.com, Превземено на 19 Ноември 2016

Во оваа пресуда мајката го тужела полицискиот службеник бидејќи неправедно бил убиен нејзиниот син. Тој бил вооружен, но притоа не сторил никакво кривично дело . Судот на мајката на Малкон Фергусон и додели надомест на штета во висина од 10.500 000 долари поради тоа што неправедно бил убиен нејзиниот син од страна на полицијата во Њујорк.

5.3 Анализа на законските решенија во Основен Суд Гостивар⁸⁸

Бр.170/2008

ВО ИМЕТО НА ГРАЃАНИТЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ОСНОВНИОТ СУД ГОСТИВАР како првостепен граѓански суд во совет составен од судијата ЛИЛЈАНА ИЦКОВА како Преседател на советот и судиите поротници ФИКРЕТ ПИРГОЗИ И РАДА АВРАМОВСКА како членови на советот постапувајќи по тужбата на тужителот Д.А од Г, против тужените Б.Џ, Ф.Ф и А.С.сите од Г, за надомест на материјална и нематеријална штета, вредност на спорот 242, 870, 00 денари по одржаната главна, јавна и усмена расправа на ден 17.06.2009 година , во присуство на полномошникот на тужителот Љ.Л адвокат од Г и во присуство на полномошникот на третотужениот и привремен застапник на второтужениот В.Н адвокат од Г, а во отсуство на првотужениот уредно повикан, денес на ден 18.06.2009 година, ја донесе и објави следната

ПРЕСУДА

СЕ УСВОЈУВА тужбеното барање на тужителот Д.А од Гостивар и се ЗАДОЛЖУВААТ тужените Б.Џ, Ф.Ф и А.С сите од Г солидарно да му платат на тужителот на име надомест на материјална штета за нанесена телесна повреда изразена во вид на нагмечување на

⁸⁸ <http://www.asgostivar.mk/> Превземено на 15 Ноември 2016

левата слепоочница и долната усна, бидејќи на ден 31.01.2006 година, околку 14, 00 часот на улица: Живко Брајкоски, пред зградата на Гимназијата и Економското училиште во Гостивар, физички го нападнале тужителот Д.А од Г повеќе пати удирајќи го со раце и нозе во пределот на главата и лицето, во износ од 2.870 00 денари како трошоци за лекување, со камата на овој износ сметано по ЗВСЗК, почнувајќи од денот на поднесување на тужбата 04.02.2008 година, па до конечна исплата, во рок од 15 дена по правосилноста на оваа пресуда, а под страв од присилно извршување.

ДЕЛУМНО СЕ УСВОЈУВА тужбеното барање на тужителот, па се ЗАДОЛЖУВААТ тужените солидарно да му платат на име надомест на нематеријална штета за нанесена телесна повреда изразена во вид на нагмечување на левата слепоочница и долната усна , бидејќи на ден 31.01.2006 година околу 14, 00 часот на улица Живко Брајкоски , пред зградата на Гимназијата и Економското училиште, физички го нападнале тужителот Д.А од Г повеќе пати удирајќи го со раце и нозе во пределот на главата и лицето, вкупен износ од 100.000, 00 денари и тоа за претрпени физички болки износ од 50, 000 ,00 денари за претрпени душевни болки износ од 10, 000 , 00 денари и за претрпен правно релевантен страв износ од 40, 000, 00 денари со камата на овие износи од ЗВСЗК почнувајќи од денот на пресудувањето 18.06.2009 година, па до конечна исплата во рок од 15 дена по правосилноста на оваа пресуда.

СЕ ОДБИВА поголемото тужбено барање по сите основи за надомест на нематеријална штета до износот од 240,000,00 денари како БАРАЊЕ НА ЗАКОН НЕОСНОВАНО СЕ ЗАДОЛЖУВА тужениот да му плати на тужителот парични трошоци во изно од 27, 781 , 00 денари.

Образложение

Тужителот преку својот полномошник поднесе тужба пред овој суд против тужените, а за надомест на материјална и нематеријална штета врз основа на нанесена телесна повреда од страна на тужените, вредност на спорот 242.870, 00 денари.

Во тужбата и на денешната расправа преку својот полномошник остана на наводите во неа, со појаснување дека тужените на ден 31.01.2006 година околу 14.00 часот на улица Живко Брајкоски, во Гостивар пред зградата на Гимназијата и Економското училиште, физички го нападнале тужителот, повеќе пати удирајќи го со раце и нозе во пределот на главата и лицето при што му нанеле телени повреди изразени во вид на нагмечување на левата слепоочница и долната усна. Со правосилна пресуда под К.бр126/06 од 17.12.2007 година, тужените се огласени за виновни за сторено кривично дело телесна повреда од член 130 став 1 од КЗ и осудени се на по 20 дневни глоби во вредност од по 10 евра за една дневна глоба или 200 евра во денарска противвредност од 61.20 денари за едно евро или на парична казна во износ од 12.240 , 00 денари која да ја платат во рок од 15 дена по приемот на пресудата.

Анализа на пресудата :

Тужбеното барање на тужителот Д.А од Гостивар и се ЗАДОЛЖУВААТ тужените Б.Џ, Ф.Ф и А.С сите од Г солидарно да му платат на тужителот на име надомест на материјална штета за нанесена телесна повреда изразена во вид на нагмечување на левата слепоочница и долната усна. Тужбеното барање на тужителот деломно се усвојува. Тужените е потребно да платат вкупен износ од 100.000, 00 денари и тоа за претрпени физички болки, износ од 50, 000 ,00 денари за претрпени душевни болки, износ од 10, 000 , 00 денари и за претрпен правно релевантен страв износ од 40, 000, 00 денари со камата на овие износи од ЗВСЗК почнувајќи од денот на пресудувањето 18.06.2009 година, па до конечна исплата во рок од 15 дена по правосилноста на оваа пресуда.

ЗАКЛУЧОЦИ

Теоретската важност на истражувањето во врска со оваа магистерска теза се однесува на штетата која се јавува во граѓанско правните односи која што може да биде материјална и нематеријална штета. Определувањето на висината на надоместот на штетата се одредува од страна на судовите. Судијата е тој кој во конкретен случај ја определува висината на надоместот, односно "цената на болките и страдањата."

Македонското законодавство и судската пракса покажуваат дека најголемо значење при донесување одлуки за постоење одговорност на основ на правичност има имотната состојба на оштетениот и штетникот, а тука е и околноста дали постои осигурување на штетникот или не. Тоа од страна на судската пракса е дефинирано како околност од која зависи самото донесување на одлуки, дали постои одговорност врз основа на правичност, како и донесување одлука за висината на надомест на штетата.

Можевме да видиме дека изворен облик на одговорноста за причинета штета била крвната одмазда. Во историјата договорот е тој што ја заменува крвната омазда, а на одговорноста и дава договорен карактер. Надминувањето на периодот на крвна одмазда води кон создавање на нов вид на правилата за одговорност за причинета штета во рамки на кои карактеристика е непостоењето јасна разлика меѓу кривичната и граѓанската одговорност. Затоа велиме дека одговорноста за која зборуваме во рамки на најстарите правни извори не може да се сфати како одговорност во денешна смисла на зборот. Од најстарите правни извори најмногу не изненадува Хамурабиевиот законик кој во поглед на некои од одредбите што се однесуваат на одговорност за причинета штета наликува на развиен правен систем и покажува резон кој е во потполна спротивност со останатите одредби кои ги санкционираат случаите на причинување на штета со смртни казни, талион и парични казни (композиција).

Одредени правни системи критериумот за определување на висината на надоместот го сведуваат на одлучување врз основа на одредени принципи, односно принципи на разумност и праведност што внесува уште поголема општост во сферата на одредување на вредности. Она што не го содржат правните системи се вредносни

критериуми или одредени вредносни инпути за одредување на надоместот. Со оглед на природата на правото на надомест на нематеријална штета, определувањето на износот на овој надомест е прашање кое судот го решава од случај до случај. Правните системи воглавно содржат критериуми кои претставуваат насоки за судијата при определување на овој износ, а се среќаваат и критериуми кои се изедначуваат со општи принципи, како на пример принципот на разумност и праведност.

Продлабочени анализи на правните правила и на судската пракса во еден дел од европските земји доведува до заклучокот дека во случајот на надомест на нематеријална штета при повреда на личните права, иако воглавно во сите правни системи се зборува за начелото на целосна компензација, како и прифаќање на одредени граници при определување на постоењето на одговорност, дури и помеѓу соседни правни системи постојат значајни разлики, дури и спротивности. Крајниот заклучок е дека на ниво на различни правни системи надоместот на нематеријална штета различно се определува, а разликите се неминовни и во рамките на еден правен систем. Конечната одлука ја има судијата во конкретен случај, кој истата треба да ја заснова на општите принципи и цели на отштетното право, како и посебните критериуми во законодавството, земајќи ги во предвид посебните околности на секој случај поединечно.

Обврската за надомест на штета е најважниот облик на граѓанската одговорност. Одговорноста не може да постои доколку не постои правото на другата страна. Споредувањето на разни податоци од примитивните заедници довело до сознанието дека одговорноста за штета морала да се образува пред да се развие правната наградба на стоково – паричниот промет.

Надоместот на штета причинета со деликт и воспоставувањето на еквивалентноста била остварувано преку казната. Денеска, одговорноста за штета причинета со противправни дејствија (деликтната одговорност) е целосно издвоена од кривичната одговорност за истото противправно дејствие. Истата е поставена на институтите кои се појавиле и се развиле во рамките на римската договорна одговорност, кои во новиот век прераснале во основи на граѓанско-правната одговорност, воопшто.

Во овој труд направивме соодветна анализа на тоа кои се општите услови за настанување на граѓанско-правните односи со причинување на штета како и посебните услови . Какво влијание имаат тие врз односите. Го дефиниравме и самиот поим штета како и кои видови на штета постојат, односно кои се карактеристиките на материјална и нематеријална штета, обична штета и испуштена корист, сегашна и идна штета, предвидлива и непредвидлива штета директна и индиректна штета, позитивна и негативна штета, конкретна и апстрактна Како и на кој начин се надоместува штетата која што настанува. Посебен акцент ставивме при анализа на пресудите од македонското законодавство како и компарација со неколку пресуди од странство .

Библиографија

Книги и списанија :

1. Амповска, М., Историски и компаративен развој на граѓанско правната одговорност за причинета штета, Тетово 2015
2. Bikić A. : Obligaciono pravo, opći deo, Sarajevo, 2007;
3. Vuković M.: Odgovornost za štete, Zagreb, 1971;
4. Галев Г , Дабовиќ- Атанасовска Ј, “ Облигационо право “ Скопје, 2008 година
5. Đorđević Ž., Stanković V.: Obligaciono pravo – opšti deo, Beograd, 1980;
6. Клариќ Петар:,, Отштетно право“, Народне Новине, Загреб, 2003 година
7. Котевска, М., Разгледување на нематеријална штета- поим, концепт о надоместување во споредбено и македонско право и кај клевета и навреда, 2015 година
8. Галев Г , Дабовиќ- Атанасовска Ј, “ Облигационо право “ Скопје, 2012 год
9. Михајло Вуковиќ, Одговорност за штета, Загреб, 1971 год.
10. Иво Пухан, Мирјана Поленак-Акимовска, Римско право, Скопје, 1991 год.
11. Миладин Крстаноски, Осигурително право, Охрид, 2001 год.
12. Марија Радеска, Облигациони односи настанати со причинување штета во македонско право, Кочани
13. Саша Дукоски, Облигационо право – договори, Кичево, 2016
14. Magnus U.: The reform of German tort law (Working paper No: 127), Barcelona, 2003;
15. Поп Ѓорѓиев Д, “ Облигационо право “, Скопје, 1990 год
16. Радевска, М., Концепт на нематеријална штета, правна регулатива и правни тенденции
17. Radisic J, Obligaciono pravo , Beograd, 2004 god
18. Радбрух Г.: Филозофија на правото, Скопје, 2008
19. Romac A , Rimsko pravo , Zagreb, 2007 god
20. Slavnic J , Osnovi I gradanskog prava, stvarno pravo , obligaciono pravo , Beograd, 1992 godina

21. Slavic J , Osnovi gradanskog prava, uvodni del , Beograd , 1983 god
22. Чавдар К , .“ Облигационо право” Скопје 2011
23. Пухан И , Римско право, Скопје, 2008 год
24. Родна Живковска, Општ дел граѓанско право, Скопје 2011год.
25. Вишња Младеновска, Одговорност за штета со посебен осврт на штета сторена при работа или во врска со работата, Скопје, 2011
26. Мирјана Поленак Аќимовска, Владо Бучковски, Избор текстови од римското право, Скопје, 2008 год.
27. Compensation for Personal Injury in France by Michel Cannarsa, документ достапен на <http://www.docstoc.com/docs/3830543/Compensation-for-Personal-Injury-in-France-by-Michel-CannarsaResearch>
28. Das Schweizerische Obligationenrecht, 1911; 5. Koch A. B., Koziol H.: Compensation for Personal Injury in a Comparative Perspective, January 30, 2003, Tort and Insurance Law (Book 4);

Закони :

- „Закон за облигациони односи “,Сл.Весник на Р.Македонија бр. 84/08
- Холандскиот граѓански законик од 1992 година(Netherlands Civil Code of 1992)

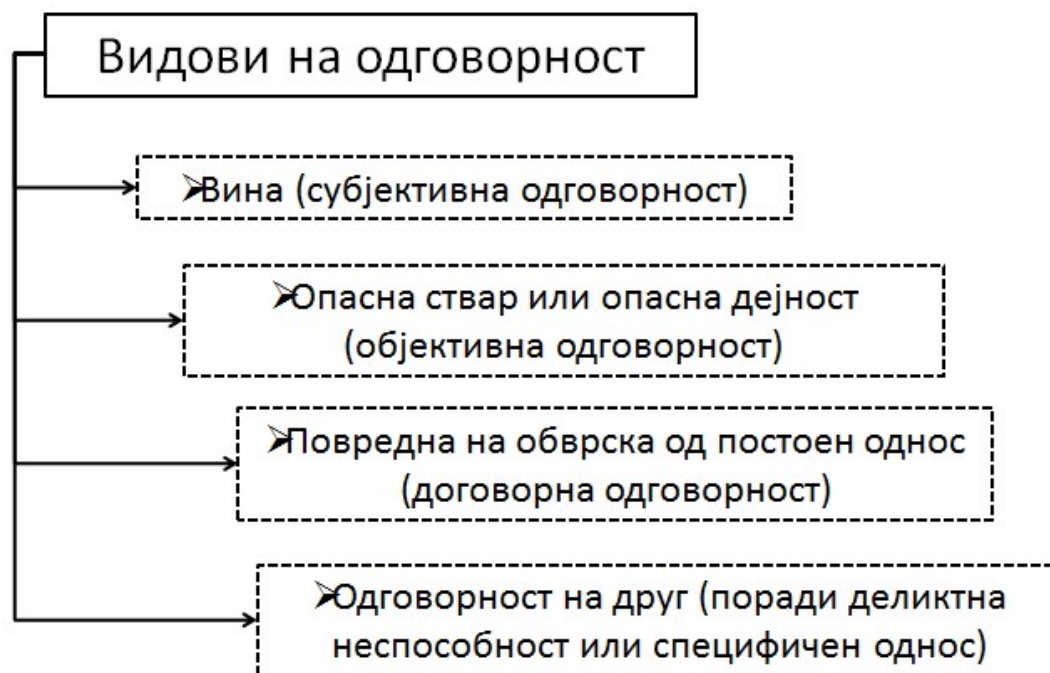
Користени линкови:

<http://www.asgostivar.mk/>

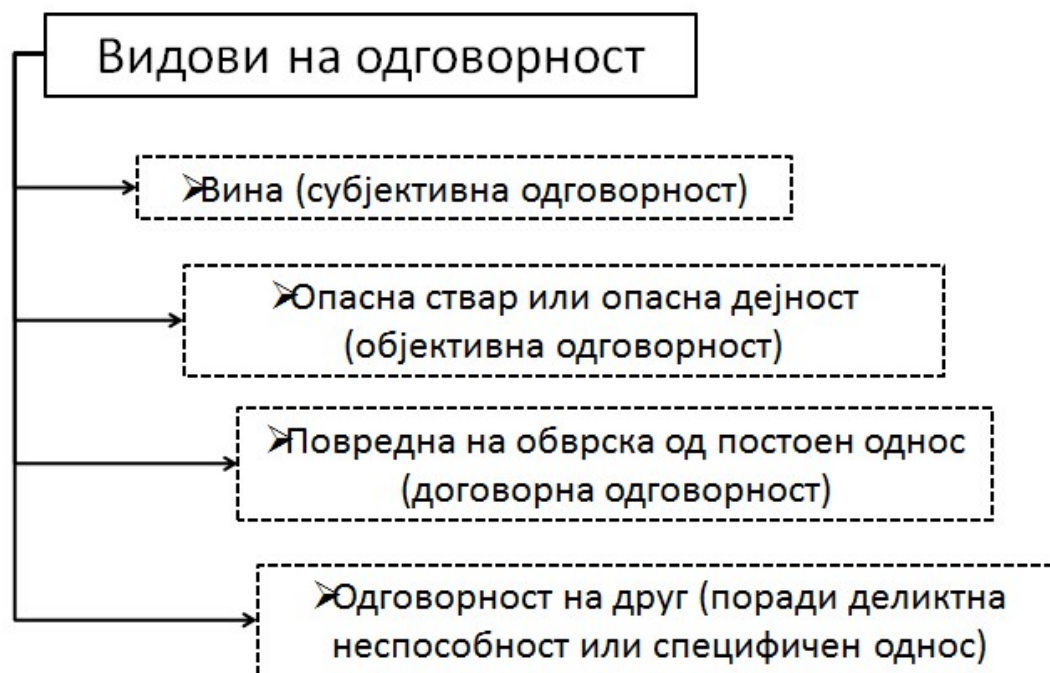
<http://www.osskopje1.mk/>

<http://www.pravdiko.mk/>

Слики

Слика 1. Видови на штета

Слика 2. Посебни видови на одговорност

